



МОДЕЛ ЗА ПОДКРЕПА НА ЖЕРТВИ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Практически съвети за жертви и насоки за работа на
професионалисти в областта на домашното насилие и
насилието, основано на пола



Благодарности

Авторите биха искали да изкажат благодарност на екипите на Фондация „Партньори-България“, Център за изследване на демокрацията и Академия по права на човека, Норвегия, за споделения опит, препоръки и коментари относно настоящия доклад, както и за ценния им принос в подготовката.

Автори:

Елмира Нешева
д-р Даниела Коларова
Румен Минковски

Издадено от Фондация „Партньори-България“, София, 2016 г.
ISBN 978-954-9945-35-5



Настоящият доклад беше изработен с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм, 2009-2014 г.

Докладът е част от плана за действие на проект „Национално изследване на домашното насилие и насилието основано на полов признак /ДННОПП/ и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие /МПЖН/“ по програма БГ 12 „Домашно насилие и насилие, основано на полов признак“ на Норвежкия финансов механизъм 2009-2014г.

МОДЕЛ ЗА ПОДКРЕПА НА ЖЕРТВИ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Практически съвети за жертви и насоки за работа на професионалисти в областта на домашното насилие и насилието, основано на пола

София
2016



Фондация „Партньори-България“ (ФПБ) е регистрирана през 1998 г. в страната неправителствена организация с независимо управление. Мисията на ФПБ е да подпомага процеса на демократично развитие в България, като оказва съдействие на институции, неправителствени организации и специалисти за

подобряване на политиката и практиката в областта на правосъдието, социалните грижи, закрила на децата, образованието, икономическото развитие и опазването на околната среда. Организацията работи за укрепване диалога между гражданското общество, правителството и бизнес сектора, както и за насърчаване участието на различни по-слабо представени организации, групи и етнически общности в процесите на вземане на решения.



Центърът за изследване на демокрацията е интердисциплинарен институт, който работи за развитието на демократичните ценности и пазарната икономика. Центърът е независима организация, която подкрепя процеса на реформи в България чрез мобилизиране на гражданското общество и въздействие върху обществените политики. Целите на Центъра са: да осигури институционална среда

за формиране на ефективни обществени политики за добро управление, спазване на основните права и свободи и активна роля на България в европейските интеграционни процеси; • да инициира и подкрепя институционалните реформи в страната и Европейския съюз в областта на правосъдието и вътрешния ред; да осъществява мониторинг и оценява риска за функционирането на институциите и принципите на демокрацията и пазарната икономика.



Академията по права на човека, Норвегия, е неправителствена организация, която работи за укрепването и спазването на международните конвенции по права на човека в Норвегия и по

света. Академията организира и предлага лекции, работни групи и обучения на разнообразни теми по правата на човека, мултикултурните различия и разбираня и мирното решаване.

Съдържание

I. Увод	1
II. Дефиниране на проблема	3
1. Видове насилие	3
2. Измерения на проблема в България: данни от Национално изследване за домашното насилие и насилието, основано на пола, 2016 година	7
1) Данни за ситуацията по отношение на разпространението на домашното насилие и насилието, основано на пола сред общото население и ромските общности в България.....	7
2) Най-разпространени видове насилие	10
3) Данни за ревиктимизация или дял на жертви, при които насилието се повтаря	11
4) Извършители на домашно насилие и насилие, основано на пола	11
5) Причини и фактори за възникване на домашно насилие и насилие, основано на пола	12
6) Причини и фактори за ревиктимизация при жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола	13
3. Идентифициране на основните рискови групи по отношение на насилието в България	14
Специфика на проблема при ромските общности	16
4. Последствия от домашното насилие и насилието, основано на пола	17
III. Теоретична рамка на модел за подкрепа на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола	18
5. Общественото здраве и проблемът за домашното насилие и насилието, основано на пола	18
6. Идентифициране на рисковите и протективни фактори за възникване на домашно насилие и насилието, основано на пола.....	20
Екологичен модел за оценка на риска от възникване на домашно насилие и насилие, основано на пола	21
Оценка на рисковите и протективни фактори за домашно насилие и насилие, основано на пола при прилагане на подхода на общественото здраве	22
IV. Подкрепа на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола.....	24
7. Разработване на програми и дейности за превенция на домашното насилие и насилието, основано на пола.....	24
8. Насоки при търсене на помощ и подкрепа от жертви на насилие	28
8.1. Търсене на медицинска помощ от жертви на насилие	28
8.2. Защита, предоставяна от органите на Министерство на вътрешните работи (МВР) при случаи на домашно насилие	30
8.3. Правосъдната система и случаите на домашно насилие и насилие, основано на пола	33
8.4. Социална закрила при случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола	38
IV. Насоки за специалисти, работещи със случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола	43
9. Ролята на медицинските специалисти при идентифициране на случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола.	43
10. Задължения на служителите на Министерство на вътрешните работи при работа със случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола	45

Подпомагане работата на полицейските служители	46
11. Осигуряване на закрила на деца жертви или деца в риск от насилие	47
12. Специфика на социалната работа с жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола	50
V. Заключение.....	52
VI. Приложения	54
Приложение № 1.....	54
Приложение № 2.....	69
Приложение № 3.....	70
Приложение № 4.....	71
Приложение № 5.....	73
Приложение № 6.....	76
Приложение № 7.....	78
Приложение № 8.....	81
Приложение № 9.....	82
Приложение№ 10.....	84
Списък на използваните съкращения	84
Приложение№ 11.....	86
Списък на използвани източници и използвана литература	86

I. Увод

Свободата от насилие, независимо от неговата форма е фундаментално право на всеки човек. Правото на живот, свобода и лична сигурност е право, регламентирано във Всеобщата декларация на ООН за правата на човека¹, както и в Европейската конвенция за правата на човека².

Домашното насилие и насилието, основано на пола представляват нарушаване на права човека като: право на живот, право на свобода и сигурност, свобода от изтезания или нечовешко и унижително отношение, свобода на мисълта и правото на изразяване на мнение, право на собственост, право на труд и свободен избор на работа, право на социална сигурност, право на жизнено равнище и право на образование. Това определя голямата обществена значимост на проблема и необходимостта от създаване на гъвкава, мулти-институционална стратегия за неговото предотвратяване и разрешаване.

Настоящият Модел за подкрепа на жертвите на насилие е създаден в изпълнение на Проект „Национално изследване на домашното насилие и насилието основано на полов признак /ДННОПП/ и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие /МПЖН/“, който се финансира в рамките на Програма BG 12 „Домашно насилие и насилие основано на полов признак“ по Норвежкия финансов механизъм.

Целта на материала е да даде информация и да представи съществуващите в момента дейности, услуги и служби, които работят в областта на домашното насилие и насилието, основано на пола. Предложеният Модел приема, че силната разпространеност на явлението и последиците от него, налагат то да се разглежда като проблем на общественото здраве. Поради това се предлага подход, който дефинира и очертава корените и последиците от проблема в България, идентифицира рисковите и протективни фактори и предлага стратегии за ефективно справяне включващи дейности по превенция, навременна реакция и проследяване.

Съдържанието е насочено, както към хора, живеещи в ситуация на домашно насилие и техните близки, така и към професионалистите, работещи в правоохранителната, социалната, правораздавателната и здравната системи. Описани са нормативно определените задължения на различните институции и организации като са засегнати сферите на здравеопазването, полицейската защита, съдебната система, предоставянето на социални услуги и психологическата подкрепа. Общият преглед и проследяването на "пътя", който сега изминава жертвата - от подаване на сигнала до получаване на подкрепа, защита и услуги за възстановяване и самостоятелно независимо, свободно от насилие социално функциониране, показва силните и слаби

¹ Виж Всеобщата декларация за правата на човека, приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948г.

² Виж Конвенция за защита правата на човека и основните свободи, Рим, 4.XI.1950 г.

страни в съществуващите услуги и нормативна уредба. Също така от законодателната рамка са изведени възможностите за получаване на защита и подкрепа за жертвите на насилие. Описанието на видовете насилие и проследяването на услугите в областта на домашното насилие се основават на дефиницията в Закона за защита от домашно насилие, която разширява разбирането за кръга от деяния, попадащи в обхвата на Закона, а именно: "Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие."³

Моделът взема предвид получените данни и изведените заключения от проведеното през 2016 г. Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на пола. Изследването е проведено от фондация „Партньори – България“, Център за изследване на демокрацията и Академия по права на човека, Норвегия.

Проучването сред жертви на насилие показва, че преминавайки поетапно през институциите, службите и услугите жертвата не получава защита и сигурност по отношение на своята физическа безопасност и психическо благополучие. Сегашната система за закрила не помага на жертвата да вземе решение за напускане на ситуацията на насилие и отделяне от насилника, нито я подкрепя да защитава правата си по съдебен ред. Бъдещето на жертвата и това на нейните деца остава несигурно и неопределено, ако няма ресурси и солидна социална мрежа, която да застане зад нея. Излизането от ситуация на домашно насилие и насилие, основано на пола се характеризира със сложност и динамика на процесите, както при търсене на услуги и подкрепа от жертвите, така и при предоставяне на съответните услуги от страна на институции, организации и професионалисти. Затова самостоятелното прилагане на отделни подходи и методи е необходимо, но недостатъчно условие за подобряване на политиката в областта и за разрешаване на идентифицираните проблеми.

Необходим е системен подход, включващ всички сфери в областта и разглеждащи ги като организирано сложно цяло от отделни процеси и явления взаимосвързани както помежду си, така и с обкръжаващата ги среда.

Настоящият Модел цели да бъде в помощ, както на жертвите, така и на професионалистите, за да се постигне предоставяне на комплексни и качествени услуги, които да осигуряват действителна защита и подкрепа на пострадалите от домашно насилие и насилие, основано на пола.

³ Чл. 2 от Закон за защита от домашно насилие, посл. изм. и доп. ДВ, бр.50 от 3 юли 2015г.

Структура на Модела за подкрепа на жертви на насилие



II. Дефиниране на проблема

1. Видове насилие

Какво представлява домашното насилие?

Домашно насилие представлява всеки акт или опит за причиняване на вреда от физическо, сексуално, психологическо и емоционално естество; насилствено ограничаване на личния живот, свобода и права; negliжиране или отказ от оказване на помощ, когато тези действия се отнасят до непълнолетно лице,

възрастен човек, болен, човек с увреждания или зависим, както и когато тези действия са извършени от лице от домашното обкръжение на жертвата, независимо от самото място на извършване на деянието.

Под "човек от домашното обкръжение" се разбира роднина, настойник, социален асистент, болногледач, настоящ или бивш интимен партньор, или лице, с което има съжителство, без наличие на роднинство.

Видове домашно насилие

1) **Физическото насилие** е най-видимата проява на насилие. Съществуват различни видове физическо насилие, които човек може да изпита, като: хапане, драскане, бутане, блъскане, ритане, задавяне, душене, хвърляне на предмети, насилствено хранене или отказ от храна, физически ограничения (връзване), безрасъдно шофиране и други. Физическото насилие може да бъде нещо, което започва бавно с тенденция да се увеличава.

2) **Физическо насилие над дете**⁴ представлява всяко неслучайно физическо посегателство над дете от родител или друг възрастен. В тази категория попадат: удряне, ритане, щипане, болезнено раздрусване, изгаряне, хапане, душене, даване и други посегателства над детето, които причиняват болка, оставят следа, синина, охлузвания по кожата, фрактури или предизвикват страх у детето. В групата на физическото насилие попадат крайните форми на родителски контрол и използването на физическа сила с цел „дисциплиниране“ на детето. Това включва използването на физическа сила, която има за цел да предизвика болка и дискомфорт у детето. Най-често използваните форми на физическо насилие с цел дисциплиниране на детето са шамаросване, пердашене, пляскане, шляпване и други – било то с ръка или с предмети. Физическото насилие включва също преднамерено даване на детето на отровни вещества, неподходящи лекарства или алкохол. Възможно е да е налице използването на ненужна сила при хранене, сменяне на пелени или дрехи.

3) **Психологическо и емоционално** насилие е всеки акт, в резултат на който възникват негативни последствия в психичното здраве на индивида, изразяващи се в интензивни и продължителни преживявания на страх, гняв, вина и други негативни емоции и водещи до трайни състояния като депресия, ниска самооценка или друго психично неблагополучие.

⁴ Дефиницията е на УНИЦЕФ: публ. на <http://www.unicef.bg/bg/article/VIOLENCE-AGAINST-CHILDREN/935>

Видове психологическо насилие:

- Обиди, подигравки и унижение по отношение на липсата на положителни качества на личността, омаловажаване на постиженията; пренебрежение, вменяване на вина за извършване на насилието;

- Повтарящи се скандали, заплахи и крещене;
- Заплахи и изнудване, включително изнудване с помощта на децата.
- Заплахи за самонараняване, самоубийство, развод, раздяла и др.;
- Принудително въвличане на децата като свидетели на актове на насилие, извършване на насилствени актове пред тях, , независимо от тяхната възраст.
- Други.

4) **Сексуално насилие** представлява всеки акт на принуда за осъществяване на сексуален акт или заплаха по време на сексуалния акт.

Видовете сексуално насилие са:

- Принуда за осъществяване на сексуален акт с трети лица, животни, или предмети;
- Всяка форма на сексуални действия, насочени към непълнолетно или малолетно лице (вкл. и такива, които не включват физически контакт, като съблазняване, мастурбация, показване на визуални материали с порнографско съдържание и др.);
- Принуда за извършване на действия, които са нежелани от партньора по време на сексуалния акт или му причиняват болка, дискомфорт, чувство на унижение, срам и др.;
- Сексуално малтретиране, което се изразява в актове, причиняващи сексуална възбуда, неудобство или срам, по време на дейности като медицински преглед или изследване, уроци и др.

5) **Икономическо насилие** е всеки акт, който цели поставяне на лице в икономическа зависимост и контрол, като забрана да се упражнява професионална дейност или ограничение до упражняването само на определени дейности; принуда за полагане труд в семеен бизнес, лишаване от доходи и средства, или предоставяне на много ограничени средства, които са недостатъчни за покриване на базовите потребности на жертвата: насилствено присвояване на средства, собственост или други материални блага; принуда на жертвата да дава отчет за изразходваните от нея средства, обвинения в пражосничество, укриване на приходи, които не се споделят със семейството или домакинството; разходване на средства за хазартни игри и дейности, взимане на заеми и кредити, които не са съгласувани с партньора,

финансови измами, в които близките са включени без да знаят или да разбират значението на действието и др.

6) Насилствено ограничаване на личния живот, свобода и права е всеки акт причиняващ или целящ да установи контрол или ограничаване на човешките права, като правото на свободно движение, себеизразяване, свобода на словото и изразяване на мнение, реализиране на човешкия потенциал и възможности.

7) Преследване е всеки акт на заплаха, насочен към друг човек, който цели да предизвика страх за сигурността. Типични примери са: наблюдаване, шпиониране, следене; следване без знанието и позволенията на жертвата; изпращане на нежелана кореспонденция и подаръци; опити за осъществяване на комуникация, която не е желана; увреждане на собствеността на жертвата или нейните близки; отправяне на заплахи за причиняване на такива увреждания, или за физическо посегателство върху жертвата, нейните близки, домашни любимци и др.

Какво представлява насилието, основано на пола?

Насилие, основано на пола е всеки акт, причиняващ или целящ да причини увреждане или негативни последици във физическото, сексуалното, психологическото и емоционалното, икономическото състояние на индивида. Тези актове са мотивирани и провокирани от характеристиките на пола или сексуалната ориентация и идентификация на жертвата.

Видове насилие, основано на пола:

- 1) Всички сексуални престъпления, преследвани от наказателното право, включително изнасилване, както и използване на малолетни или непълнолетни лица с цел задоволяване на сексуални потребности, независимо дали са дали своето съгласие.
- 2) Физическо докосване със сексуална цел или със сексуален намек.
- 3) Комуникация или контакт със сексуален подтекст или със сексуална цел (ексхибиционизъм, воайорство, порнография).
- 4) Отправяне на заплахи от сексуално естество.
- 5) Преследване.
- 6) Обида или клевета основана на половите характеристики, сексуалната ориентация, идентификация или външен вид.
- 7) Принудително сключване на брак или склоняване към съжителство.

8) Насилие, осъществено в лечебни заведения срещу бременни жени или родилки, потърсили медицинска помощ по повод тяхното сексуално или репродуктивно здраве.

9)

2. Измерения на проблема в България: данни от Национално изследване за домашното насилие и насилието, основано на пола, 2016 година

1) Данни за ситуацията по отношение на разпространението на домашното насилие и насилието, основано на пола сред общото население и ромските общности в България.

Информацията бе събрана през 2016 г. чрез национално представително изследване и телефонни интервюта с 2500 души, чрез интервюта с 600 ромски жени и с над 200 полицаи, социални работници и жертви на насилие, настанени в кризисни центрове. Изследването измерва възприятието на проблема сред изследваните лица.

Проведеното Националното изследване на домашното насилие и насилието, основано на пола в България потвърждава мнението, че жените много по-често стават жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола. Почти 90% от интервюираните полицаи и социални работници споделят, че според техния опит жените стават жертви на тези видове насилие "често" или "по-скоро често". Над 90% от двете групи рядко или никога не са се срещали със случаи на мъже - жертви. Това се дължи на факта, че жените - жертви на насилие подават сигнали до институциите по-често от мъжете.

- При анкетирането по въпросите за домашното насилие респондентите имат предвид най-тежките форми на физическо насилие. При въпроси за насилието, основано на пола респондентите разбират най-тежките форми на сексуално насилие.
- Формите на психическо, икономическо и други видове насилие не се обсъждат и не винаги се осъзнават от анкетираните лица.

Възрастта е друга характеристика на жертвите, която според интервюираните специалисти, може да е свързана с по-висок риск от насилие. Три четвърти от полицаите смятат че децата и възрастните хора стават жертви на домашно насилие "рядко" или "никога". За над 90% от полицаите това се отнася и по отношение на насилието, основано на пола.

Между две трети и три четвърти от социалните работници смятат, че възрастните хора "рядко" или "никога" стават жертви на домашно или на основано на пола насилие. В същото време, 80% от изследваните социалните работници заявяват, че децата стават жертви на домашно насилие "често" или "много често", а 65% смятат, че децата, стават жертви и на насилие, основано на пола. Важно е да се отбележи, че във всеки един от случаите, в които се работи по сигнал за жена - майка и жертва на домашно насилие, като жертви се регистрират и третират и непълнолетните ѝ деца, независимо дали спрямо тях е упражнено директно насилие или са ставали свидетели на насилието.

Представителите на ромските общности смятат, че децата са най-уязвимата група по отношение на домашното насилие.

Откриването на извършено насилие спрямо деца е по-трудно поради редица причини - невъзможност на децата да докладват за случаите поради биологичната им възраст или поради пречки от страна на родители, настойници или други възрастни.

Според изследвани служители в кризисни центрове в страната в повечето случаи жертвите на насилие са хора в млада и зряла възраст (приблизително между 25 и 45 години). Други споделят, че през последните години има увеличение на броя на клиентите в зряла възраст (над 50г.), като в някои от центровете техният дял достига до около 20% от всички настанени.

Данните, получени от респондентите сред общото население потвърждават наблюдението на професионалистите, че жените във възрастовата група 25-44г. са по-уязвими по отношение на домашно насилие, жените между 34 и 54г. са особено уязвими на насилие, основано на пола.

Данните сред възприятието на общото население показват, че най-потърпевша на насилие е най-младата възрастова група (15-24г.). Според изследваните нивото на насилие сред тази възрастова група се покачва. В същото време, при хората между 25-45г. (зряла възраст) нивата на насилие не са се променили през последните години), а при групата 55-65г. нивата на насилие намаляват.

Тези данни показват възприятието на изследваните лица и не означават непременно, че нивата на насилие сред по-младите хора са се увеличили през последните десетилетия.

Физическото наказание на децата все още се възприема като образователен метод от най-старите поколения.

Независимо от това хипотезата, че нивата на домашно и основано на пола насилие в обществото се увеличили в сравнение с преди 30, 40 или 50 години, не

трябва да се подценява, а да се изследва. Според някои от работещи в кризисни центрове насилието в обществото се е увеличило и се е превърнало в норма, което допринася и за нарастването на насилието у дома. Друга част са на мнение, че нивата на насилие са едни и същи, но са се променили възприятията и нагласите, нараснала е чувствителността на обществото към случаите на насилие. Има по-широко отразяване на случаите на насилие в сравнение с миналото. Има по-висока нетърпимост към нарушаване на правата от страна на потърпевши и свидетели, което води до по-висока степен на регистрация на случаи, търсене на закрила за жертвите и на наказание за насилниците.

По-голямата част от полицаите и социалните работници участвали в проучването са единодушни, че броят на пострадалите от домашно насилие се увеличава през последните години. Някои от анкетираните коментират, че това увеличение се дължи на увеличаване на броя на жертвите, които търсят съдействие, както и на подобрената работата на институциите, изразяваща се в регистриране и навременна намеса при подобни случаи.

Някои форми на насилие могат да бъдат едновременно домашно насилие и насилие, основано на пола. За да се добие по-реална представа за превалентността на насилието, в изследването присъства и общ коефициент, който обединява двата вида насилие.

Според този общ коефициент, една четвърт от мъжете и една трета от жените на възраст над 15 години, както и почти половината от жените роми над 15 години, докладват за свой опит с домашно насилие или насилие, основано на пола.

Друга характеристика на жертвите на насилие, е тяхната **етническа принадлежност**. Ромските жени и момичета докладват домашно насилие и насилие, основано на пола по-често от жените и момичетата сред общото население.

При проведеното проучване сред общото население, попитани директно дали са били жертви на насилие през живота си, само един на десет сред хората от общата популация заявява, че е преживял домашно насилие; а един на осемнайсет – насилие, основано на пола. Според очакванията, жените жертви от общата популация подават сигнал за насилие спрямо тях два пъти по-често от мъжете жертви (и при случаи на домашно насилие, и при случаи на насилие, основано на пола).

Прякото отчитане на нивата на насилие зависи в голяма степен от това дали анкетираното лице е наясно, че някои събития в живота му всъщност представляват актове на насилие. Когато на респондентите се задават въпроси дали някога през живота си са преживели един или друг акт, представляващ форма на насилие, делът на заявките преживян подобен опит е два пъти и половина по-висок

по отношение на формите на домашно насилие и повече от три и половина пъти по-висок за формите на насилие, основано на пола.

Една четвърт от мъжете, 41% от жените и 28% от представителите на ромските общности се самоидентифицират като жертви на домашно насилие.

Тези резултати показват, че сред общото население има недостатъчно осъзнаване на комплексността на проблема. Не се знаят различните форми на насилие. Около две трети от хората, сред общото население, които директно заявяват опит като жертви в най-малко една от формите на домашно насилие, отговарят отрицателно на прекия въпрос дали някога са били жертви на насилие.

Нивата на информираност за насилието, основано на пола са още по-ниски. По-малко от един на всеки 10 мъже и по-малко от една четвърт от жените (23,5%) сред общото население осъзнават, че са били жертви на такова насилие. Сред ромските жени този процент е 25,5%.

Около 3% от домакинствата с деца до 14-годишна възраст споделят, че децата са ставали жертви на насилие поне веднъж в живота си. Делът на ромските жени и момичета, които поне веднъж в живота си са били жертви на насилие е 12%. Същевременно 17% от младите хора на възраст между 15-17г., които са участвали в проучването, отговарят положително на въпроса дали някога през живота си са били свидетели на действия, представляващи форма насилие.

Един от десет души сред общото население споделя, че през последните дванадесет месеца е преживял домашно насилие или насилие, основано на пола, като делът на жените е с около една четвърт по-висок от този на мъжете. При ромските жени и момичета, една от шест съобщава за преживяно насилие в последната година, което е с близо 60% повече, отколкото сред жените от общото население.

2) Най-разпространени видове насилие

Интервюираните работници в кризисни центрове отговарят, че настанените при тях възрастни клиенти са преживели най-малко два вида насилие: физическо и психическо. Въпреки, че жертвите обикновено не желаят да споделят, в повечето случаи има и сексуално насилие. Делът на тези, които в допълнение са преживели икономическо насилие или ограничаване на лични права и свободи е оценен на 40%.

Наблюденията на специалистите се основат на случаите на най-тежките форми на насилие, когато жертвите нямат собствени ресурси да се справят със ситуацията и достигат до кризисните центрове.

Подобна е ситуацията и с жертвите на насилие, основано на пола (деца и възрастни), които са настанени в кризисните центрове след като са пострадали от най-тежките форми като сексуално насилие, малтретиране и трафик с цел сексуална експлоатация.

При проучването сред общото население, половината от тези, които признават, че са били жертви на домашно насилие и 39% от тези, които посочват, че са били жертви на насилие, основано на пола, споделят, че са преживели повече от един вид насилие.

Най-разпространените форми при домашното насилие, споделени от респондентите, са психологическо насилие и насилствено ограничаване на личния живот, свобода и права.

Жените, жертви на домашно насилие много по-рядко от мъжете споделят, че са били жертви на сексуално насилие. При интимни партньори, често принуждаването за извършване на нежелан сексуален акт се възприема като "изпълнение на съпругеските задължения", не като насилие.

Едва 8% от ромските жени и момичета споделят, че са били принудени да сключат нежелан брак.

При насилието, основано на пола, респондентите посочват като най-чести сексуалното насилие (13% от общото население) и преследването (10% от общото население).

3) Данни за ревиктимизация или дял на жертви, при които насилието се повтаря

37% от мъжете, 38 % от жените сред общото население и поне 40% от ромските жени споделят, че са преживяли даден вид насилие повече от веднъж. Жертвите, които страдат от системно насилие – повторено над 10 пъти – представляват много различен дял от основните изследвани групи. Те съставляват една пета от общата популация при мъжете, една трета при жените и половината при жените от ромски произход.

4) Извършители на домашно насилие и насилие, основано на пола

По-малко от 3% от респондентите сред общото население признават, че са извършили домашно или основано на пола насилие през живота си.

Жените по-често от мъжете заявяват, че някога през живота си са извършили домашно или основано на пола насилие.

Близо 70% от респондентите сред общото население, споделили преживяно насилие, заявяват, че извършителят е бил мъж, а една трета – че е жена.

5) Причини и фактори за възникване на домашно насилие и насилие, основано на пола

Необходимо е да се прави разграничение между причини и фактори. Причините са онези явления, които водят до възникване на насилие. Факторите са тези предпоставки, които оказват влияние върху ситуацията и могат да допринесат, както за възникването, така и за предотвратяването на насилие.

Най-честите фактори за възникване на домашно и основано на пола насилие, идентифицирани чрез Националното изследване са:

- Полова принадлежност. Полът има значение, не само като биологична, но и като социална характеристика на личността. Когато се говори за полови различия, обикновено се имат предвид най-тежките сексуални и физически престъпления, при които физическата сила има определяща роля. Другите форми на насилие като психологическо и икономическо насилие, контролиращо поведение и преследване, в преобладаващата част от случаите се пренебрегват. Това е и причината за преобладаващото мнение, че жените са в по-голям риск от насилие от мъжете.
- Злоупотреба или зависимост към психоактивни вещества или хазарт. Поради своята специфика, зависимостта безспорно оказва влияние върху индивидуалното поведение и взаимоотношенията с околните. Тя е посочена като втория по важност фактор за възникване на насилие при представителите на ромски общности.
- Финансови проблеми и професионални неуспехи. Липсата на средства за задоволяване на базовите потребности и нужди на домакинството води до напрежение и конфликти между членовете на семейството. Нерядко това прераства в актове на насилие, както физическо, така и психическо и икономическо.
- Болезнена ревност към партньора, която може да ескалира в насилие, особено, когато са налице и някои от останалите рискови фактори. Нуждата за контролиране на поведението на партньора в повечето случаи е продиктувана от погрешното разбиране за разделението на ролите в семейството.
- Преживяно насилие в детството на извършителя. Една трета от пълнолетните жертви на насилие споделят, че самите извършители са преживели насилие в своето детство. Така преживяването на насилие в детството, без да бъде получена съответната специализирана професионална помощ за неговото преодоляване, се превръща в един от основните рискови фактори за повторно репродуциране на насилие.
- Ранни бракове. Този рисков фактор се наблюдава най-често при представителите на ромските общности, но се отнася до всички групи. Според изследваните лица от ромската общност проблемът се корени в ниската възраст на

съпрузите и съответно липсата им на умения за справяне с неизбежно възникващите неразбирателства, спорове и конфликти.

- Липса на родителски умения и капацитет. Това е характерно най-вече при случаите на домашно насилие над деца. Неразпознаване нуждите на детето, negliжирането и пренебрегването му са най-честите форми, в които то се проявява. Традиционното възприемане на социалните роли на жените и децата ги поставят като членове на семейството, които са подчинени на мъжа и на неговата воля. Някои от изброените по-горе фактори (ревност, ранни бракове, недостатъчен родителски капацитет) произтичат именно от това традиционно възприятие.

Нито един от изброените фактори не може да се приеме за причина за възникване на насилие. Причините за възникване на насилието могат да се търсят в комбинацията от няколко фактора, най-съществените от които са наличие на конфликт, липса на умения за ненасилствено разрешаване на конфликта и усвоени или наследени модели на поведение за разрешаване на конфликти, които включват насилие.

6) Причини и фактори за ревиктимизация при жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола

Една от задачите на Националното изследване е идентифициране на причините и факторите, които водят до това индивиди или групи да живеят продължително време в ситуация на повтарящо се насилие.

Освен фактори като пол, възраст и етническа принадлежност, влияние оказват и следните обстоятелства:

- Липса на подкрепяща среда. Липсата на подкрепа, както от страна на семейство, приятели и близки, така и от страна на институциите е определяща за ревиктимизацията.
- Икономическа зависимост от извършителя. Логично е, че липсата на финансови средства и възможности за задоволяване на ежедневните потребности, води до невъзможност за напускане на ситуацията на повтарящо се или ексалиращо насилие;
- Неадекватен отговор на институциите. Отговорът на институциите при случаи на насилие е от определящо значение за търсенето на помощ от страна на жертвите. Тук от значение са както предоставянето на подслон, услуги и продължаваща подкрепа за жертвите, така и определяне на ефективно наказание на извършителя.
- Дискриминация и социално изключване. Този фактор е характерен за представителите на ромски общности. Напускането на общността и установяването на самостоятелен живот е свързани преди всичко с намиране на работа. Трудовата

заетост представлява трудност не само поради негативните нагласи на широката общественост към ромите, но и поради ниското образование и липса на професионална квалификация сред нейните представители.

- Психологически аспекти у жертвата като вина и чувство за отговорност за случващото се насилие. Това е фактор, който засяга, както ромските общности, така и представителите на общото население. Традиционното разбиране за разпределението на ролите в семейството и за отговорностите на партньорите в него е причина за вменяване на чувство за вина у жертвата, разбиране, че не се справя със задълженията си.

- Травматичен опит в детството на жертвата и липса на изграден капацитет за справяне със ситуации на насилие. Както преживяното насилие в детството може да породи упражняване на насилие в живота на зрелия индивид, така и преживяно травматично събитие в млада възраст може да бъде причина за невъзможност за адекватна реакция при насилие в по-късен период от живота на жертвата. Отново се вижда необходимостта от предоставяне на професионални услуги за деца, свидетели на насилие, преживели насилие или друга травматична ситуация (например смърт на родител или друг близък).

3. Идентифициране на основните рискови групи по отношение на насилието в България

Когато говорим за домашно насилие и особено за насилие, основано на пола, основен рисков фактор е полът. Въпреки, че според възприятието на анкетирани професионалисти жените по-често стават жертви на насилие, данните показват, че броят на мъжете също е съществен. Приблизително една четвърт от мъжете смятат, че са били жертви на насилие.

Естествено, не всички жени са в еднаква степен на риск; фактори като възраст, финансова зависимост, бедност, физически или психически увреждания, увеличават риска от насилие.

Когато се обсъжда темата за домашно насилие, фокусът в разбирането при повечето анкетирани лица е основно върху неговата физическа форма. При темата за насилието, основано на пола фокусът е върху тежките сексуални престъпления (изнасилване или трафик с цел сексуална експлоатация).

Като основни проблеми се очертават липсата на достатъчно информираност за видовете насилие и неразбирането на естеството на проблема. По-голяма част от анкетирани все още не са достатъчно информирани, за да разпознаят различните

форми на насилие. Също така респондентите сред общото население по-рядко споделят открито преживяванията свързани с насилие, отколкото представителите на ромските общности.

Същевременно активното разпространение на информация по проблема в последните години, води до по-висока информираност и разпознаване на признаците за насилие от страна на жените. Младите жени днес са много по-информирани за проблема и много по-чувствителни по отношение на своите права. Те проявяват по-малко притеснение да споделят проблема и да търсят помощ от институциите. За разлика от по-младите, жените в зряла възраст, както и възрастните хора, са много по-затворени, когато става въпрос да съобщят за извършено спрямо тях насилие. Поради възпитанието и вкорененото разбиране за семейни ценности, за ролята на жената в семейството, поради убеждението, че това, което се случва вътре в семейството не бива да става достояние на обществото, тази група от населението рядко съобщава и търси съдействие от институциите, когато е подложена на една или друга форма на насилие. В повечето случаи тези жертви живеят в ситуация на насилие 10 и повече години. Поради това при тях рискът от инциденти, включително трайна инвалидизация или смърт, е много по-голям.

Жените в зряла възраст и възрастните хора са скрити жертви на домашно и основано на пола насилие, за чието идентифициране трябва да бъдат положени систематични усилия от страна на институциите и неправителствените организации.

Друга голяма част от населението, при която е трудно идентифицирането и разпознаването на насилието, са децата. Въпреки, че националното законодателство, определя като жертва на насилие и дете, което е станало свидетел на такъв акт, за професионалистите все още е трудно реализирането на адекватни мерки спрямо тази група. Трудностите при идентифициране на насилие спрямо деца могат да идват, както от възрастовите особености, свързани с невъзможността на децата да формулират и докладват сами деянието, така и от упражняване на контрол и забрана от родителите или настойниците, това да се случи. Не на последно място е и проблемът, свързан с липсата на дългосрочни услуги по психологическо консултиране, подкрепа и проследяване развитието на деца жертви на насилие.

Важна част от развитието на политики, дейности и услуги в областта на домашното насилие и насилието, основано на пола трябва да бъде създаване на специализирани услуги за деца жертви на насилие. От основно значение е и повишаването на професионалната компетентност на професионалистите за разпознаване на деца жертви на насилие. Повишаването на знанията и уменията за разпознаване на признаците и реакция при случай на дете жертва на насилие е важен аспект за професионалната подготовка на всички професионалисти, които имат достъп до групата (учители, медицински специалисти, възпитатели и др.).

Важен аспект на проблема в България е свързан със системата за подкрепа и предоставяне на услуги за жертвите на насилие. Съществуващите в момента кризисни центрове са недостатъчни, както на ниво териториален обхват, така и на ниво разнообразие от предоставяни грижи и подкрепа. В повечето случаи в тези центрове се настаняват жертви на домашно насилие или насилие, основано на пола, които са пострадали от тежки форми на физическо или сексуално насилие и не разполагат с подкрепяща среда (роднини, близки) и ресурс (включително и финансов) за справяне със ситуацията.

В България не съществуват развити услуги за мъже жертви на насилие. Така например само два или три кризисни центъра в страната приемат момчета жертви на насилие.

На ниво предоставяне на услуги за целевата група са идентифицирани следните нужди:

- удовлетворяване на потребностите на всички жертви на насилие;
- предоставяне на дългосрочни услуги, подкрепа и проследяване на жертвите, излизащи от централите;
- специализирани дългосрочни услуги по психологическо консултиране на деца жертви на насилие.

Развитието на повече и разнообразни услуги за жертви на насилие трябва да бъде една от основните посоки, в които да се работи. Това ще повиши съобщаването на случаите на насилие от страна на пострадалите и ще предотврати ревиктимизацията и възникването на тежки инциденти и смърт.

Друга идентифицирана необходимост в България по отношение на домашното насилие и насилието, основано на пола е липсата на програми за работа с извършителите. Работата с извършители е един от основните подходи в повечето европейски държави за справяне с проблема и намаляване на ревиктимизацията. Същото може да се каже и за необходимостта от програми за работа с деца за преодоляване на травматичното преживяване и изграждане на капацитет за справяне с преживяното насилие.

Специфика на проблема при ромските общности

Данните от Националното изследване показват по-високи нива на насилие сред ромските жени и момичета, отколкото сред жените от общото население. Това може да се дължи на по-честото съобщаване и по-откритото споделяне от групата на проблема. Безспорен е фактът, че жените в ромските общности остават най-уязвими за ревиктимизация, поради трудностите за излизане и напускане на общността и поради социалното изключване на ромите в България. Факторите, които засилват рисковете за насилие сред ромите са съществуващото традиционно разбиране на

социалните роли на жените и децата, все още широко разпространените патриархални семейни ценности и ранните бракове.

Самата група смята, че съществува необходимост от създаване на услуги вътре в самите общности. Съществуването на центрове, в които да се предоставят консултации, съвети и подкрепа за жертвите на насилие в ромски общности не само ще спомогне за намаляване на случаите на насилие, но и ще повиши капацитета на самите общности за справяне с проблема.

Основно място в системата от мерки и услуги за жертви на насилие в България заема активното търсене на помощ от страна на самите жертви. Според сегашната система институциите (съд, полиция, социални служби) не предприемат активни действия по закрила и предоставяне на услуги, докато няма изричното волеизявление и подаване на сигнал от пострадалия от насилие. По този начин самата система за предоставяне на закрила и услуги се превръща в рисков фактор за възникване на насилие.

4. Последствия от домашното насилие и насилието, основано на пола

Насилието е комплексен и сложен проблем. При него от еднакво значение са както навременното идентифициране на проблема и адекватното реагиране от страна на жертвите на насилие, техните близки и институциите, така и намаляването на вредните последици и ресоциализацията на жертвите на насилие. Последиците от насилието засягат всички сфери на живота, както е посочено в таблицата по-долу.

Сфери	Последствия
Индивидуална	Влошаване на физическото здраве, включително хронични заболявания, инфекциозни болести, инвалидизация, намаляване или загуба на трудоспособност, смърт.
	Влияние върху психичното здраве: тревожност, депресия, разстройство на вниманието, пост-травматичен стрес, злоупотреба с алкохол, наркотици или суицидни наклонности.
	Отпадане от пазара на труда.
Семейна	Развод или разделяне на партньорите.
	Влияние върху физическото и психично развитие на децата в семейството.
	Неглижиране на грижите за децата.

Общност Група	Стигматизация на жертвата, изолация и изключване от общността.
Обществена	Повишаване нивото на безработица. Повишаване нивото на заболяемост. Повлияване на икономическата стабилност и конкурентност на пазара.

Физическите, емоционални и психологически последици от насилието могат да бъдат сериозни и да доведат до влошаване на здравословното състояние и развиване на хронични заболявания, което от своя страна води до нарушаване на нормалното социално функциониране на индивида.

III. Теоретична рамка на модел за подкрепа на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола

5. Общественото здраве и проблемът за домашното насилие и насилието, основано на пола

Моделът за подкрепа на жертвите на насилие се основава на разбирането, че домашното насилие и насилието, основано на пола са проблеми на общественото здраве.

Според Световната здравна организация (1961г.) здравето е "състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие, а не само отсъствие на заболяване или недъг. Поради това детерминанти на здравето са индивидуалните, социалните, културните, икономическите и екологичните фактори, влияещи върху здравето на отделните хора и върху обществата като цяло. Така кръгът на фактори, които въздействат върху здравословния статус на нацията се разширява и включва: доходи, заетост, образование, социално подпомагане, семейно благополучие, безопасна среда и др.

Последиците, които насилието оказва върху индивидуалното здраве на жертвите също са взети предвид. Най-често срещаните здравни последици при жертвите на насилие са: видимите белези от физически наранявания, хронична болка, инфекции, гастроентерологични смущения, кардиологични проблеми (пристъпи на високо кръвно налягане, болки в гръдни кош), гинекологични проблеми, нежелана бременност. Не са редки случаите и на влошено общо здравословно състояние на бременни жени, водещо да риск за живота и здравето на плода. При бременните жени жертви на домашно насилие често се наблюдават:

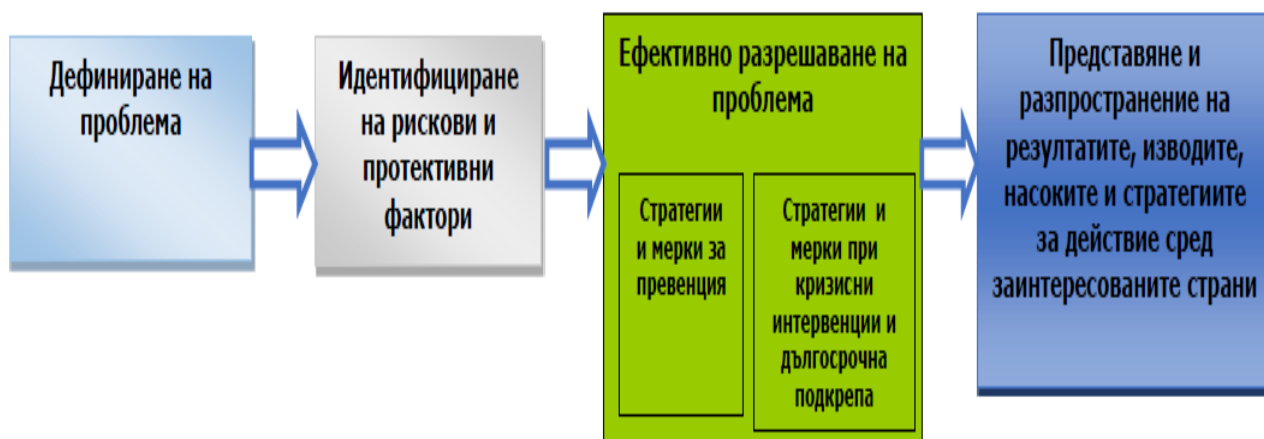
ниско тегло на новороденото, фетални синини, фрактури хематоми и преждевременно раждане. Нерядко в резултат на преживяваното насилие жертвите може да прибегнат до злоупотреба с алкохол, тютюнопушене, злоупотреба със сънотворни, антидепресанти, седативи и други предписани или непредписани лекарствени средства. Последиците върху психическото здраве са свързани със симптоми на депресия, посттравматичен стрес, тревожност, хранителни разстройства, суицидни мисли и действия и др.

Всички изброени здравни последици повлияват не само индивидуалното състояние и живот на жертвата. Те влияят върху здравния статус на цялото население, а оттам и върху икономическия растеж на държавите. Хроничните заболявания и инвалидизация намаляват възможностите за активна трудова заетост, понижават нивото на работната сила и съответно брутния вътрешен продукт на страната. От друга страна осигуряването на адекватни здравни услуги и грижи изисква наличие на достатъчно финансови средства в публичната здравна система, чието осигуряване зависи от нивото на брутния вътрешен продукт.

Както показват данните от националното изследване, според анкетираните лица в последните няколко години, нивата на насилие в обществото се повишават. Разпространение на домашното насилие и насилието, основано на пола може да се сравни с епидемиологичното разпространение на някои от инфекциозните заболявания. Не случайно още **през 1996 г., Световната здравна организация (СЗО) публикува резолюция, в която определя насилието като най-бързо растящия проблем за общественото здраве.**

Моделът използва подхода на общественото здраве за дефиниране, проучване и набелязване на възможни действия за разрешаване на проблема и подобряване ситуацията на жертвите. Затова описаните в материала подходи за превенция, идентификация на рисковите и протективни фактори и видове интервенции, са структурирани от гледна точка на разбирането за взаимното влияние и причинно-следствените връзки.

Схема на теоретичната рамка на Модела за подкрепа на жертви на насилие,
 основана върху подхода на общественото здраве



6. Идентифициране на рисковите и протективни фактори за възникване на домашно насилие и насилието, основано на пола

Според данните от Националното изследване на домашното насилие и насилието, основано на пола, основните причини и фактори за възникване на насилие могат да бъдат обобщени така:

- Характеристики на пола на жертвата и на извършителя. Тук полът има значение не само като биологична характеристика на личността, но и в своето социално измерение, изразяващо се в установени полови стереотипи на поведение;
- Икономически и финансови затруднения в семейството, особено когато са съпътствани от злоупотреба или зависимост към психоактивни вещества и хазарт;
- Травматично преживяване, свързано с насилие в детството, както в това на извършителя, така и в това на жертвата;
- Ранни бракове и липса на родителски умения и капацитет за отглеждане и възпитание на децата;

- Липса на подкрепяща среда. Това е един от основните фактори не само за възникване на насилие, но и за ревиктимизация. Тук се включват: липса на роднини и близки, които да оказат съдействие на жертвата, липса на адекватни и достъпни услуги, липса на финансови средства, икономическа зависимост от извършителя;
- Болезнена ревност към партньора.

Причините за насилието са комплексни и върху тях влияят обществото, общността (групата), семейството, индивидуалните характеристики и личните преживявания на индивида. Самото насилие също оказва въздействие върху всяка една от тези сфери: индивидуална, семейна и общностна и по-широката заобикаляща среда. Факторите са тези събития, които могат да намалят или да повишават възможността за възникване на насилие. С други думи, насилието възниква в затворена система и въздействието върху един или друг от елементите ѝ води до промяната на останалите. В този случай екологичният подход за оценка и идентифициране на рисковите и протективни фактори е подходящ за прилагане при изследване на домашното насилие и насилието, основано на пола.

Екологичен модел за оценка на риска от възникване на домашно насилие и насилие, основано на пола⁵

Модел за оценка на нивото на риска	
Ниво на риска	Фактори за оценка на риска
<p>Индивид:</p> <p>Особености на индивида, които допринасят за повишена уязвимост: възраст, умствени и физически способности, етнос, пол.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Възраст и пол ✓ Раса или етнос (малцинство) ✓ Образователен статус ✓ Жилищен статус ✓ Ниво на физическо или умствено развитие ✓ История за насилие във взаимоотношенията (семейни и др.)
<p>Семейство и общност:</p> <p>Характеристики на работното място, училището, общността и семейния живот, които водят до уязвимост: доходи, образователна степен, формирани нагласи в обществото.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Доходи на домакинството ✓ Брой членове в домакинството или семейството ✓ Семейен статус ✓ Трудова заетост (безработица) ✓ Насилие в семейството ✓ Квартал (престъпност – младежка и обща)

⁵ Tool Kit for Family Centered Social Work Practice Child Welfare: From Prevention to Protection, Rebeca Deivis, Rutgers State University New Jersey, Publ. Save the Children UK, September, 2008

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Лица, временно пребиваващи в други райони на страната или със статут на бежанци ✓ Поведенчески модели, водещи до повишен риск от извършване на актове на насилие ✓ Клиенти на социалните служби
<p>Заобикаляща среда:</p> <p>Характеристики на икономиката и околната среда, водещи до повишаване на риска, като: политически и социални условия, престъпност и природни бедствия.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Политически и икономически преход ✓ Икономически тенденции ✓ Дискриминация или социална изолация ✓ Природни бедствия като наводнения и земетресения ✓ Война, политически и социални вълнения ✓ Политическо насилие и репресии ✓ Трафик на хора

Оценка на рисковите и протективни фактори за домашно насилие и насилие, основано на пола при прилагане на подхода на общественото здраве

Оценка на рискови и протективни фактори		
Сфера	Рискови фактори	Протективни фактори
Индивидуална	Преживяно насилие в детството, вкл. и като свидетел на насилие в семейството.	Липса на травматични преживявания и събития.
	Отсъстващ баща, липсата на бащина фигура.	Полагане на непрекъснати грижи и подкрепа на децата в семейството.
	Неглижиране от страна на родителите в детството.	Развиване на социални умения в децата, основани на разбирането за собствена ценност и уважение към останалите членове на обществото, общността или семейството.
	Наличие на физически или психически увреждания, или дефицити.	Създаване на програми и възможности за полагане на специализирани услуги, вкл. и за повишаване на информираността за целевата група.

	Употреба на алкохол или наркотици.	Създаване на условия за развитие на програми за превенция и намаляване на вредите от употребата на алкохол и наркотици.
Семейна	Авторитарен и контролиращ родител/и.	Семейни връзки, изградени върху зачитане, толерантност и уважение на автономността на личността на всеки от членовете му.
	Неразбирателство между партньорите или родителите.	Създаване на достъпни услуги за семейно консултиране.
	Строго разпределение на ролите и задълженията в семейството, според половете на неговите членове.	Създаване на дългосрочни програми за позитивно родителство.
Общност/ група	Социална изолираност и липса на обществена подкрепа.	Социално включване и равно участие на всички общности в обществената сфера на дейност, вкл. и при взимането на политически решения.
	Разбиране на ролята на мъжа като контролираща и санкционираща.	Подобряване благосъстоянието и жизнената среда на групите в риск от социално изключване.
	Толерантност към актовете на насилие в домакинството и възприемането му като частен или личен проблем.	Разпространение на информация за проблема и възможностите за предприемане на действия по отношение на неговото ограничаване. Възпитание на активна гражданска позиция на нетърпимост към актове на насилие.
	Налагане на стереотипи по отношение на понятията "женственост" и "мъжественост".	Установяване на модели основаващи се на равнопоставеност и зачитане правата на човека.

Обществена	Свързване на понятието "мъжественост" с упражняване на физическа сила, със защита на честта и с доминиращо над жените поведение.	Създаване на условия за възпитание на подрастващите в позитивни подходи на поведение, основани на взаимно уважение и толерантност.
-------------------	--	--

IV. Подкрепа на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола

За да бъде проблемът ефективно разрешен е необходимо да се познават добре неговите измерения, прояви и причини за възникване. След като вече са идентифицирани рисковите фактори, първата стъпка към разрешаване на проблема е прилагане на мерки за превенция.

7. Разработване на програми и дейности за превенция на домашното насилие и насилието, основано на пола.

Същността на дейностите по превенция е засилване на протективните фактори и намаляване на рисковите. Стремещт е да се постигне въздействие върху повече от една от сферите на живот (индивидуална, семейна, общностна, обществена).

Съгласно идентифицираните причини и фактори за възникване на насилието, превантивните дейности могат да бъдат разделени в следните основни групи:

1) Повишаване на обществената чувствителност към проблема чрез повишаване на информираността за:

- Формите на домашното насилие и насилието, основано на пола и начините за тяхното разпознаване;
- Институциите, службите, които предоставят консултации, помощ и подкрепа за жертви на насилие;
- Здравните последици от насилието и рисковете, които съществуват при продължаващо с години домашно насилие, при ненавременен съобщаване и търсене на помощ от страна на жертвата;
- Рисковете за децата, които са жертви на насилие, (вкл. и в случаите, когато са свидетели на тези актове в семейството);

2) Реализиране на дейности с подрастващи, включваща една или няколко от следните теми:

- Развитие на социални умения, умения за ефективна комуникация и ненасилствено разрешаване на конфликти;
- Преодоляване на стереотипите в поведението, основани на половите характеристики на личността.

3) Развиване на програми и дейности за работа с родители, включващи:

- Позитивно родителство и повишаване на родителския капацитет;
- Ефективно родителство при деца с емоционални и поведенчески затруднения и предизвикателно поведение.

Програмите за работа с деца могат да бъдат прилагани в училищна среда. Работата с родители може да се осъществява, както в училище, така и на работното място.

4) Развиване на програми и дейности за уязвими групи като възрастни хора; ромски общности; жертви или свидетели на насилие (деца и възрастни).

5) Развиване на дейности за подобряване на средата

- Промяна на културните ценности и традиционните социални норми;
- Повишаване на обществената нетърпимост към нарушаване на правата.

Модел за прилагане на превантивни дейности по отношение на домашното насилие и насилието, основано на пола

Вид и обхват на дейностите	Целева група	Ниво на въздействие	Фактори, чието влияние ще бъде намалено	Фактори, чието влияние ще бъде засилено
Дейности за психологическо консултиране и дългосрочна подкрепа на деца, преживели насилие.	Деца и младежи	Индивидуално	Влиянието на травматичното преживяване върху живота на зрялата личност	Здравословно преодоляване на травматичните преживявания и изграждане на психическа устойчивост.
Дейности за развитите и повишаване на родителския капацитет.	Родители	Индивидуално	Неглижиране	Подобряване на взаимоотношенията в семейството.
Дейности за развитите	Родители	Индивидуално	Неглижиране	Подобряване на

на умения за позитивно родителство.				взаимоотношенията в семейството.
Дейности за родители на деца с физически или психически увреждания, предизвикателно поведение или емоционални и поведенчески затруднения.	Родители и деца	Индивидуално Общностно	Социална изолация	Преодоляване на социалната депривация при деца с физически или ментални увреждания дефицити.
Дейности и програми за мирно /ненасилствено/ справяне с конфликти	Деца и младежи	Индивидуално Общностно	Преодоляване на агресивното поведение.	Развиване на социални умения, основани на самоуважение и уважение към другите.
Развиване на програми за усвояване на социални умения, като ефективна комуникация, управление на гнева и др.	Деца и младежи	Индивидуално Общностно	Преодоляване на агресивното поведение.	Развиване на социални умения, основани на самоуважение и уважение към другите.
Развиване на програми и дейности за гражданско образование и права на човека.	Деца и младежи	Индивидуално Общностно	Преодоляване на агресивното поведение.	Повишаване на информираността и чувствителността по темата за насилието в контекста на спазване правата на човека.
Развиване на програми и дейности за семейно консултиране.	Семейства	Индивидуално Семейно	Преодоляване на стереотипните роли в семейството и разбирането на ролята на мъжа като контролираща и	Семейни връзки, изградени върху зачитане, толерантност и уважение на автономността на личността на всеки.

			санкционираща.	
Кампании и дейности за повишаване на информираността и разпространение на информация	Широката публика	Общност	Толерантност към актовете на насилие в домакинството и възприемането му като частен или личен проблем.	Повишаване на чувствителността към насилието, намаляване на нивото на толерантност към проявите на насилие.

8. Насоки при търсене на помощ и подкрепа от жертви на насилие

Този раздел е предназначен за жени, деца и мъже жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола. Подбрана е информация, която ориентира в системата за закрила и насочва както към източниците за непосредствена защита, така и към мерките, които могат да бъде взети в дългосрочен план.

8.1. Търсене на медицинска помощ от жертви на насилие

При нужда от спешна медицинска помощ трябва да позвъните на телефон 112.

Медицинска помощ можете да потърсите винаги, когато почувствате здравословно неразположение. При наличие на здравословен проблем можете да посетите личния си лекар, а ако считате, че състоянието ви е тежко, може да потърсите директно Спешна помощ.

В първия случай лекарят ще ви прегледа и ще прецени дали имате нужда от лечение в болница. Ако смята, че е така той ще ви даде съответното направление, което важи 30 календарни дни от датата на издаването му. Личният лекар трябва разполага с информация в кои болници може да се окаже нужната медицинска помощ и да ви информира къде може да се лекувате.

В случай, че имате нужда от незабавна помощ, а най-близката болница няма капацитета да осигури нужните медицински грижи, екипът на Спешния център ще ви откара до най-близката клиника, в която може да се извърши лечението. Ако екипът прецени, че случаят не е спешен, вие сами ще трябва да се придвижите до болницата, в която искате да се лекувате.

За спешни състояния се смятат всички, които застрашават живота на човек или могат да доведат до съществено увреждане. Такива са инфаркти, инсулти, отравяния, травми, изгаряния. Ако директно сте потърсили Спешна помощ и се окаже, че имате нужда от незабавна помощ, то екипът е длъжен да ви окаже медицински грижи и при нужда да ви закара до най-близката болница, където можете да получите лечение.

Медицинската помощ при спешни състояния се организира и финансира от държавата. *Спешно състояние* е остро или внезапно възникнала промяна в здравето ви, която изисква незабавна медицинска помощ. Важно е да знаете, че медицинската помощ при спешни състояния е насочена към предотвратяване на: смърт; тежки или необратими морфологични и функционални увреждания на жизнено значими органи и системи; усложнения при родилки, застрашаващи здравето и живота на майката или плода. Всяко лечебно заведение е длъжно да извърши възможния обем медицински

дейности, ако сте пациент в спешно състояние, независимо от вашето гражданство, адрес или здравноосигурителен статус. При невъзможност за осигуряване на необходимия обем дейности, ако състоянието ви позволява, трябва да бъдете настанени в най-близкото лечебно заведение, което разполага с необходимите условия за това. В случай на пренастаняване от едно лечебно заведение в друго се прилагат всички медицински документи за извършени диагностични, консултативни и лечебни дейности, обобщени във вашата епикриза.

Важно е да знаете, че информация за това кои болници по какви клинични пътеки работят със здравната каса можете да получите на горещия телефон на Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) 0800 14800.

Съгласно Закона за здравето⁶, медицинската помощ при спешни състояния е безплатна за пациента, тя не влиза в обхвата на задължителното здравно осигуряване на българските граждани.

Други медицински услуги, които не се заплащат от пациента са:

- профилактични прегледи и изследвания в определен обем и акушерската помощ за всички здравно неосигурени жени, независимо от начина на родоразрешение, по обхват и по ред, определени с наредба на министъра на здравеопазването;
- стационарна психиатрична помощ;
- осигуряване на кръв и кръвни продукти;
- трансплантация на органи, тъкани и клетки;
- задължително лечение и/или задължителна изолация;
- експертизи за вид и степен на увреждане и трайна неработоспособност;
- медицински транспорт по ред, определен от министъра на здравеопазването;
- асистирана репродукция в определен обем.

Всеки български гражданин има право на:

- ваксини за задължителни имунизации и реимунизации, ваксини по специални показания и при извънредни обстоятелства, специфични серуми, имуноглобулини и други биопродукти, свързани с профилактиката на заразните болести, както и техническите средства за прилагането им;
- пълен обем от протиепидемични дейности;
- достъп до здравни дейности, включени в национални, регионални и общински здравни програми.

Децата до 16-годишна възраст имат право на медицинска помощ извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, т.е. имат право на безплатна медицинска помощ, независимо от степента на сериозност на състоянието и вида на заболяването.

Децата, настанени в лечебни заведения по чл. 5, ал. 1 от Закона за лечебните заведения⁷, имат право на безплатни медико-социални грижи.

⁶ чл. 82, ал.1-5 от Закон за здравето, в сила от 01.01.2005 г., обн. ДВ. бр.70 от 10 Август 2004г., посл. и изм. и доп. ДВ. бр.27 от 5 Април 2016г.

Когато потърсите медицинска помощ, вкл. и спешна такава по повод на извършено срещу вас домашно насилие или насилие на пола, имате право да поискате от лекаря, който ви преглежда да издаде документ за удостоверяване на състоянието. По ваше искане, всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи от насилие⁸. Издаването на такъв документ не се заплаща от вас.

В случай на отказ от страна на лекаря за издаване на документа или препращане към специалист по съдебна медицина, който да извърши прегледа срещу заплащане на съответната такса, можете да потърсите правата си към Българска асоциация за закрила на пациентите, на тел. 02/981 66 69 (всеки работен ден от 10,00 до 18,00 часа)⁹, както и в Регионалната здравна инспекция (РЗИ) на територията на общината, в която е потърсена медицинската помощ. Списък и контакти на РЗИ могат да бъдат намерени на Интернет страницата на Министерство на здравеопазването¹⁰.

8.2. Защита, предоставяна от органите на Министерство на вътрешните работи (МВР) при случаи на домашно насилие

Кога можете да потърсите съдействие от органите на МВР?

Полиция може да бъде повикана при случаите, когато върху вас се упражнява физическо, психическо, или сексуално насилие и/ или има опасност за живота и здравето ви, живота и здравето на вашите деца, или на други членове от семейството.

Полиция може да бъде повикана при случаите, когато партньорът, с когото живеете, или друг член на семейството ви крещи, чупи предмети, или извършва действия, които считате, че представляват опасност за вас.

Полиция може да бъде повикана при случаите, когато партньорът, с когото живеете или друг член на семейството ви отправя преки заплахи за насилие, застрашаващи здравето и живота на вас, вашите деца или други членове на семейството.

Можете да потърсите съдействие от органите на полицията, когато:

⁷ Чл. 5, ал.1 от Закона за лечебните заведения, обн. ДВ. бр.62 от 9 Юли 1999г., посл. изм. ДВ. бр.95 от 8 Декември 2015г. : "Центровете за спешна медицинска помощ, центровете за трансфузионна хематология, лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ, домовете за медико-социални грижи, в които се осъществяват медицинско наблюдение и специфични грижи за деца, центровете за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания, както и лечебните заведения към Министерския съвет, Министерството на отбраната, Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието и Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията се създават от държавата".

⁸ Чл.4, ал.3 от Закон за защита от домашно насилие, обн. ДВ. бр.27 от 29 Март 2005г., посл. доп. ДВ. бр.50 от 3 Юли 2015г.

⁹ Повече информация за Българска асоциация за закрила на пациентите можете да бъде намерена на http://www.patient.bg/index_bg.php

¹⁰ Списък на РЗИ може да бъде намерен на <http://www.mh.government.bg/bg/ministerstvo/vtorostepenni-rzpzorediteli/regionalni-zdravni-inspektсии/>.

- се намирате в кризисна ситуация, представляваща възникнал инцидент на домашно насилие, който се развива в момента;
 - при упражнено срещу вас насилие, което вече е приключило, т.е. ситуацията не се развива в момента;
 - когато ви е отправена заплаха за насилие.

Кой работи по подадения сигнал за домашно насилие?

- Това може да е оперативна дежурна част – тези, които приемат сигнала за домашно насилие;
 - Служители на МВР, които извършват посещения и проверка на сигнала на място;
 - Дежурни служители за прием на граждани в поделенията на МВР;
 - Разследващи полицаи.

Какви действия може да предприеме полицията спрямо лицето, което е упражнило/упражнява насилие върху вас?

- Полицията може да задържи извършителя за срок не по-дълъг от 24 часа в случаите, когато:

Има данни, че лицето е извършило престъпление, или в случай, че на същото е извършено надлежно предупреждение, то съзнателно пречи на полицейските органи да изпълнят задълженията си по служба. Полицията може да задържи и лице, което показва психични отклонения и с поведението си нарушава обществения ред или излага живота си или живота на други лица на явна опасност. Задържането от полицейските органи за 24-часа означава ограничаване на правото на лицето за свободно придвижване, други права на лицето не се ограничават¹¹.

- Полицейските органи могат да предупредят устно или писмено лице, за което има достатъчно данни и се предполага, че ще извърши престъпление или нарушение на обществения ред. За писменото предупреждение се съставя протокол, с който лицето се предупреждава за отговорността, която се предвижда при извършване на съответното престъпление или при нарушаване на обществения ред. Протоколът за предупреждение се съставя в присъствието на лицето - нарушител и един свидетел, като след запознаване със съдържанието му се подписва от полицейския орган, извършителя и свидетеля. В случай, че извършителят откаже да подпише протокола, това се удостоверява с подписа на свидетеля.

¹¹ Чл. 72, ал.1, т.1-3 и чл.73 от ЗМВР.

Ако сте пострадали от домашно насилие, имате право да получите копие от протокола за предупреждение, но трябва да заявите това свое желание пред полицейските служители!¹²

Как може да ви помогне полицията, когато сте пострадали от домашно насилие?

Когато сте жертва на домашно насилие, полицейските служители могат:

- да ви снемат писмено обяснение за случая;
- да предприемат необходимите мерки за осигуряване на вашата безопасност и за обезпечаване на здравето и живота ви, вкл. да ви изведат от мястото на събитието и да ви настанят в кризисен център на територията на общината, на която живеете или да ви заведат в лечебно заведение за оказване на спешна или долекарска медицинска помощ;
- да ви запознаят със законовите възможности за защита на вашите права и търсене на отговорност и компенсация от извършителя;
- да ви предоставят информация за съществуващите социални услуги на територията на общината или града, в който живеете, вкл. и за условията за настаняване в кризисен център.

Когато сте жертва на домашно насилие можете:

- Да потърсите спешна помощ на телефон 112, както медицинска, така и полицейска;
- Да отидете до Районното управление на полицията и да подадете сигнал за извършеното насилие, независимо, че събитието може да се случило в предишен момент, назад във времето;
- Да се обърнете към съда за защита;
- При тежки форми на домашно насилие, да подадете жалба до дежурния прокурор в устен или писмен вид или чрез интернет страницата на Прокуратурата на Република България www.prb.bg
- Да подадете молба и до органите на МВР за предприемане на спешни мерки съгласно Закона за МВР¹³, когато считате, че има данни за опасност за живота или

¹² Чл. 65, ал. 3 от ЗМВР.

¹³ Чл. 72, ал.1 от ЗМВР.: "Полицейските органи могат да задържат лице:

1. за което има данни, че е извършило престъпление;
2. което след надлежно предупреждение съзнателно пречи на полицейски орган да изпълни задължението си по служба;
3. което показва тежки психични отклонения и с поведението си нарушава обществения ред или излага живота си или живота на други лица на явна опасност;
4. при невъзможност да се установи самоличността му в случаите и по начините, посочени в чл. 70;
5. което се е отклонило от изтърпяване на наказанието лишаване от свобода или от местата, където е било задържано като обвиняем в изпълнение на разпореждане на орган на съдебната власт;

здравето ви¹⁴. Тогава, лицето, което е извършило насилието, може да бъде отведено и задържано от органите на МВР за 24 часа.

Когато пострадалото лице е дете, полицейският служител предприема незабавни действия по закрила на детето, съгласно Закона за закрила на детето и Наредба № I-51/2001г. за условията и реда за представяне на полицейска закрила на детето.

Полицейският служител трябва също и да уведоми писмено за случая директора на дирекция "Социално подпомагане" и Районната прокуратура, включително за задействане на Мултидисциплинарния механизъм за взаимодействие при сигнал за дете, жертва на насилие или в риск от насилие.

8.3. Правосъдната система и случаите на домашно насилие и насилие, основано на пола

Когато сте пострадали от домашно насилие или насилие, основано на пола можете да потърсите правата си по съдебен ред. Много често хората, които са преживели подобни травматични събития не подават жалби в съда или се отказват от вече подадени такива, което може да доведе до продължаване на насилието в семейството.

Важно е да знаете, че в случай, когато вашите права са нарушени (чрез извършване на акт на насилие – домашно или насилие, основано на пола) имате право да потърсите отговорност от извършителя по съдебен ред. Когато предприемете подобни действия, вие не само защитавате вашата автономност и човешко достойнство, но и давате пример на други хора във вашето състояние как трябва да се реагира при подобни случаи. Не на последно място е важно извършителят също да осъзнае деянието си не само като неправилно, но и като подлежащо на законова санкция, както и да изтърпи съответното наложено му наказание.

За преминаване през съдебните процедури можете да получите безплатна помощ и съдействие от множество неправителствени организации, работещи в сферата на защита правата на човека, защита на правата на пострадалите от престъпления и защита на жертвите от домашно насилие и насилие, основано на пола.

Списък на организациите, които оказват услуги и подкрепа (социални, психологически, юридически и др.) на хора, преживели домашно насилие или насилие, основано на пола можете да намерите в Приложение № 1 към настоящия материал.

По-надолу са описани възможностите за предприемане на действия от ваша страна по отношение на търсене на съдебна отговорност от извършителя на насилието.

6. обявено за издирване с цел задържане, както и по искане на друга държава във връзка с неговата екстрадиция или в изпълнение на Европейска заповед за арест;

7. в други случаи, определени със закон.

¹⁴ За улеснение на гражданите, Министерство на вътрешните работи е разработило образец на молбата, която се подава до началника на Районното полицейско управление. Образецът можете да намерите в Интернет на адрес: http://www.mvr.bg/Prevenция/prevenция_domashno_nasilie.htm, както и в настоящия материал в частта с приложенията.

Какви действия можете да предприемете, когато сте жертва на домашно насилие?

- Можете да подадете молба за налагане на мерки за защита по Закона за защита от домашно насилие /ЗЗДН/. Молбата се подава в районния съд по местоживеене. Когато има данни за непосредствена опасност за живота или здравето ви, можете да подадете молба в Районното управление на полицията за предприемане на мерки за осигуряване на вашата защита, както и да поискате от съда заповед за незабавна защита в срок от 24 часа от получаване на молбата.

- Когато поискате защита и предприемане на мерки спрямо извършителя по ЗЗДН, това не изключва правото и възможността да търсите от него и гражданска или наказателна отговорност.

- Когато вече имате издадена съдебна заповед за защита, на някое от основанията от Закона за защита от домашно насилие, и извършителят наруши или не изпълни заповедта, можете да поискате съдействие и да повикате органите на МВР. При тези обстоятелства, служителите на МВР ще констатират нарушението, ще задържат нарушителя, както и ще уведомят незабавно органите на прокуратурата, тъй като това е престъпление по смисъла на Наказателния кодекс.

- При тежки форми на домашно и основано на пола насилие можете да подадете жалба до органите на Прокуратурата по местоживеене за започване на наказателно преследване на извършителя, най-често за нанесена телесна повреда. В този случай, наказателното преследване срещу извършителя не се прекратява, дори и да оттеглите жалбата си.

- След като подадете жалба до органите на Прокуратурата, започва да тече досъдебно наказателно производство, което протича самостоятелно и независимо от други мерки и производства, възбудени на други основания.

- При редица по-леки престъпни прояви и за редица актове между роднини и близки е необходимо да подадете тѣжба до съда¹⁵

- Можете да подадете съдебен иск срещу извършителя на акта на домашно насилие и да потърсите от него гражданска отговорност за непозволено увреждане по Закона за задълженията и договорите.¹⁶

Основни неща, когато си търсите правата по съдебен път

- В случаи на упражнено срещу вас домашно насилие можете да се обърнете за защита към съда. Молбата се подава в Районен съд по настоящия или постоянния ви адрес. Съдът може да ви издаде заповед за защита.

¹⁵ Под тѣжба трябва да разбираме писмено изложение на лице, пострадало от престъпление от частен характер, подадено пред надлежен съд, с което се иска наказване на извършителя на престъпното деяние.

¹⁶ Чл. 45 и следващи от Закона за задълженията и договорите.

Когато искате да подадете молба или искане до Районния съд за издаване на заповед за защита, същата трябва да е писмена. Съдържанието на молба може да видите в Приложение № 4 от настоящия материал.

Към тази молба трябва да приложите и декларация за извършеното насилие (чл.9, ал.3 от ЗЗДН), образец на която можете да намерите, както на интернет страницата на Министерство на вътрешните работи: http://www.mvr.bg/Prevenция/prevencia_domashno_nasilie.htm, така и в настоящия материал (Виж Приложение № 2).

Молбата или искането се подава в срок до един месец от извършването на акта на домашно насилие.

При подаване на тази молба не се внася държавна такса, но тя може да бъде възложена заедно с разноските при отказ за издаване на заповед.

Мерките за защита се налагат от Районния съд по постоянния или настоящия ви адрес.

Кой, освен вас, в качеството ви на пострадало от насилие лице, може да подаде молба за издаване на заповед за защита?

- Директора на дирекция "Социално подпомагане", ако сте непълнолетен, поставен под запрещение или с увреждания.
- Молба, подадена от вашите брат, сестра, или друго лице, което е в родствена връзка по права линия с вас.

Когато молбата или искането съдържа данни за наличие на пряка и непосредствена опасност за живота или здравето ви, Районният съд, в закрито заседание, без призоваване на страните, издава заповед за незабавна защита в срок до 24-часа от постъпване на вашата молбата или искане.

Заповедта за незабавна защита има действие до издаването на заповедта на защита или до отказа на съда за издаване на такава заповед.

Когато сте решили да търсите наказателната отговорност от извършителя на домашно насилие, трябва да подадете писмена жалба до прокуратурата.

Когато сте подали жалба до прокурора за образуване на производство и то бъде образувано, то не може да бъде прекратено, дори и да направите такава искане.

В рамките на съдебното производство можете да подадете и граждански иск.

- Ако решите да подавате граждански иск, вероятно ще трябва да заплатите държавна такса в размери, определени в Закона за държавните такси и Тарифа № 1 към Закона за държавните такси и таксите, събирани от съдилищата, прокуратурата, следствените служби и Министерство на правосъдието, но бихте могли да бъдете и освободени от нея.

Какви възможности за осигуряване на правна помощ съществуват, когато не разполагате с необходимите финансови средства?

- Съгласно Закона за правната помощ (ЗПП)¹⁷, в случаите, когато сте пострадали от домашно или сексуално насилие и не разполагате с необходимите финансови средства за осигуряване на адвокатска защита, по този Закон, можете да получите правна помощ, която се финансира от държавата, т.е. услугите не се заплащат от вас;
- По Закона за правната помощ можете да се възползвате от следните видове заплащани от държавата услуги за правна помощ: консултация с цел постигане на споразумение преди започване на съдопроизводство или завеждане на дело; подготовка на документи за завеждане на дело¹⁸; процесуално представителство¹⁹.

За да получите помощта е необходимо да имате съдебно решение или документ, издаден от съответните компетентни органи, който удостоверява, че сте пострадали от домашно насилие, както и декларация за семейно и имуществено състояние²⁰;

Молбата за предоставяне на правна помощ²¹, когато става въпрос за консултация и подготовка на документи за образуване на дело се подава до Националното бюро за правна помощ. Към молбата се прилага декларацията за семейно и имуществено състояние²² и документа, който удостоверява, че сте пострадали от домашно насилие.

В случай, че желаете да заведете граждански иск срещу причинителя на насилието, желаете да ангажирате неговата наказателна отговорност, или и двете, но не разполагате със средства за заплащане на адвокат, можете да се възползвате от системата за правна помощ и да поискате ползването на адвокат за процесуално представителство, чийто услуги да се заплатят от държавата²³.

При граждански дела, правната помощ се предоставя в случаите, когато въз основа на представени на съда доказателства от компетентните органи, същият прецени, че нямате средства за заплащане на адвокатското възнаграждение. При своята преценка съдът взима предвид: трудовата ви заетост, доходите ви, имущественото и здравословно състояние, семейно положение, възрастта ви, или други обстоятелства²⁴.

В случай, че желаете да ви бъде предоставена правна помощ по повод процесуално представителство трябва да подадете молба до съда. Това се прави при наличието на вече образувано дело. Към молбата трябва да се приложат освен

¹⁷ Закон за правната помощ, в сила от 01.01.2006г., посл. изм. и доп. ДВ, бр.28 от 19 март 2013г.

¹⁸ чл.21, т.1 и 2 от ЗПП.

¹⁹ Чл. 21, т. 3, ЗПП

²⁰ Чл. 22, ал.2 от ЗПП.

²¹ Образец на молбата-декларация можете да намерите на Интернет страницата на НБПП: <http://www.nbpp.government.bg/>, както и в Приложение № 5 от настоящия материал.

²² Образец на молбата-декларация можете да намерите на Интернет страницата на НБПП: <http://www.nbpp.government.bg/> както и в Приложения № 2, № 5 и № 7 от настоящия материал.

²³ чл. 23, ал.2 от ЗПП.

²⁴ чл. 23, ал.3, т. 1 – 7 от ЗПП.

декларацията за семейно и имуществено състояние и документи, удостоверяващи семейното положение, възраст, трудовата заетост - удостоверение от бюрата по труда, здравословното състояние - решение на ТЕЛК, заповед на директора на Дирекция „Социално подпомагане“ за получаване на добавки за социална интеграция по Закона за интеграция на хора с увреждания, удостоверение от НОИ за размер на пенсията и др., т.е. - трябва да докажете с документи, че не разполагате с достатъчно финансови средства, за да упълномощите адвокат.

Как можете да изберете адвокат?

- Можете да си изберете адвокат от Националния регистър за правна помощ /НРПП/ чрез Интернет страницата на Националното бюро за правна помощ: <http://www.nbpp.government.bg>. Там е публикуван списък на адвокатите по адвокатски колегии, предоставящи правна помощ.

Важно е да знаете, че преди и по време на делото не дължите на служебния адвокат никакво заплащане. Ако бъдете осъдени или загубите изцяло или частично делото, ще трябва да заплатите на Националното бюро за правна помощ разноските по възнаградението на адвоката, който ви е защитавал.

Правната помощ не обхваща заплащането на такси и разноски за експертизи и вещи лица по производството, освен ако сте освободени от съда, поради това че сте социално слаби.

Важно е да знаете още, че първоначална правна помощ и информация за предоставяне на такава по дела се получава от регионалните центрове за консултиране към адвокатските съвети, от Националния телефон за правна помощ с номер: 0700 18 250, който се поддържа от Националното бюро за правна помощ и от съответните адвокатски колегии. Поинтересувайте се какви възможности съществуват за подпомагане и финансова компенсация, съгласно Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления .

Когато имате издадена от съда заповед за защита и извършителят се опитва да осуети или да попречи на нейното изпълнение, трябва да уведомите незабавно органите на МВР и Прокуратурата, за да може да се наложат съответните законови санкции на нарушителя.²⁵ Същото важи и когато имаш издадена европейска заповед за защита в друга държава-членка на ЕС, надлежно призната от съда.

В случай, че пребивавате или имате намерение да пребивавате в друга държава членка на Европейския съюз, различна от Република България, е добре да поискате издаването на европейска заповед за защита.

²⁵ Чл. 296, ал.1 от Наказателния кодекс: "Който попречи или осуети по какъвто и да е начин изпълнението на съдебно решение или не изпълни заповед за защита от домашното насилие, или европейска заповед за защита се наказва с лишаване от свобода до три години или глоба до пет хиляди лева".

В Република България компетентен орган за издаване на европейска заповед за защита е съдът, на който е подсъдно наказателното дело, във връзка с което ВИ е постановена мярката за защита (т.е. съдът, в който водите делото или от който ви е издадена заповедта)²⁶.

В случаите, когато имате издадена заповед за защита или съдебно решение по наказателно производство от друга държава членка на Европейския съюз и искате актът да бъде признат на територията на Република България трябва да подадете молба до Окръжния съд по местоживееене. В случай, че не можете да посочите адрес на местоживееене в страната – до Софийски градски съд²⁷.

В случай, че имате постановени мерки за осигуряване на защита по гражданско производство, тогава автоматично се прилагат разпоредбите на Регламент (ЕС) № 606/2013 на Европейския парламент и на съвета от 12.06.2013г. относно взаимното признаване на мерки за осигуряване на защита по граждански дела и специалните разпоредби на ЗЗДН относно тези мерки.

8.4. Социална закрила при случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола

В случай, че сте пострадали от домашно насилие, имате право да поискате да бъдете настанени в кризисен център. Това свое желание можете да заявите:

- Писмено, чрез подаване на молба до дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес;
- Устно, пред органите на МВР отзовали се на подадения сигнал и присъстващи на мястото на инцидента, (като в този случай, служителите на МВР могат да ви придружат и транспортират до кризисен център);
- По телефона – като се обадите предварително в кризисния център;

Информация за кризисните центрове, подкрепа и насочване към услугата можете да потърсите на горещата телефонна линия за пострадали от насилие (02/ 981 76 86).

Съгласно действащото законодателство, когато сте пострадали от домашно насилие настаняването в кризисен център става незабавно²⁸, независимо от постоянния ви адрес. В случай, че сте придружавани от дете, на което сте родител или настойник, детето се настанява в кризисния център заедно с вас.

В кризисния център ще ви бъдат осигурени подслон, храна, правно консултиране и социално-психологическа помощ.

Не дължите такси и плащания за ползване на услугите на кризисния център²⁹

²⁶ Чл. 12 от Закона за европейската заповед за защита.

²⁷ Чл.5, ал. 1 и 2 от Закон за европейската заповед за защита

²⁸ Чл. 40, ал.5 от Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП), посл. изм. дв., бр.63 от 18 август 2015г.

²⁹ Съгласно чл.3, ал.1, т.3 от приетата с ПМС № 91 от 21.04.2003 г., посл. изм. ДВ. бр.58 от 29 юли 2011г. за приемане на Тарифа за таксите за социалните услуги, финансирани от републиканския бюджет.

Процедура за настаняване в кризисен център

За вашето настаняване в кризисния център ще бъде издадена заповед от директора на дирекция "Социално подпомагане". За да бъде издадена заповедта ще ви бъдат поискани следните документи:

- Попълнена молба по образец³⁰ за ползване на социална услуга "кризисен център". Такава молба ще ви бъде предоставена от социалните работници в кризисния център или от дирекция "Социално подпомагане" (ако не се намирате в кризисна ситуация и сте решили да подадете молбата по настоящия си адрес до дирекцията).

- Документ за самоличност (за справка);
- Копие от личен амбулаторен картон (ако имате такъв);
- Копие от решение на ЛКК, ТЕЛК, НЕЛК (ако имате такова);
- Декларация за семейно положение, доходно и имуществено състояние;
- Медицинско удостоверение от общопрактикуващ лекар за общо здравословно състояние.

Издаването на медицинско свидетелство е услуга, която се заплаща, независимо от здравноосигурителния ви статус и без значение дали ще отидете при личния си лекар, или в ДКЦ по ваш избор. Цените на услугата към 01.01.2016 г. варират между 25 и 32 лева.

- Медицинска характеристика от лекар-специалист (психиатър);
- Удостоверение за деклариранни данни от териториална дирекция "Приходи и администриране на местни данъци и такси";
- Две снимки (за специализирани институции).

За издаване на заповедта за настаняване са нужни още:

- Медицинска бележка от личния лекар, че не сте в контакт със заразно болни;
- Медицинска бележка с резултат от изследване за чревна заразноносителство³¹.

В случай, че имате деца, те ще бъдат настанени в кризисния център заедно с вас.³² Във връзка с тяхното настаняване към издадената на ваше име заповед за ползване на услугата, ще бъде приложено и направление за ползване на услугата от децата.

Направлението също се издава от дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес на детето – това е адресът, на който детето пребивава. Приемането на детето в

³⁰ Молбата представлява приложение № 9 към чл. 40, ал.1, т.1 от Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане: " чл.40, ал.1 Лицата, които желаят да ползват социални услуги, подават писмена молба по настоящия си адрес съответно до: т.1. директора на дирекция "Социално подпомагане" за социалните услуги, които са делегирани от държавата дейности, съгласно приложение № 9;"

³¹ Изследването за чревна заразноносителство може да ви бъде направено от лаборатория за медицинска паразитология в Регионалната здравна инспекция на населеното място, в което живеете. Изследванията се заплащат съгласно Постановление на Министерски съвет № 242/ 16.10.2007г. е определена за таксите за извършване на лабораторни анализи и дейности³¹. За взимането на проби и извършването на паразитологично изследване цена е 11,00 лв., а за микробиологично изследване: 15,00 лв. За чревна заразноносителство обикновено се правят и двете изследвания, като общата сума, която трябва да заплатиш е 26,00 лв.

³² Чл. 40, ал.6 от ППЗСП.

центъра е придружено с протокол, в който се вписва информация за състоянието на детето по време на приемане.

Екипът ще следи непрекъснато състоянието на децата ви и ще уведомява отдел "Закрила на детето" към дирекция "Социално подпомагане" за всеки инцидент, свързан с детето (ако има такива). При непосредствена опасност за вашия живот или живота на децата, които ви придружават, служителите на кризисния център са длъжни да уведомят органите на МВР по местонахождение на центъра³³.

Подадената от вас молба и приложените към нея документи ще бъдат разгледани от служители, социални работници, на дирекция "Социално подпомагане", които ще изготвят доклад-предложение³⁴, на основание на който ще бъде издадена заповедта³⁵ за настаняването ви в кризисния център.

- Ще бъде направена и социална оценка³⁶ на вашите потребности от предоставяне на услугата "кризисен център".

В кризисния център можете да постъпите по всяко време на денонощието, центровете работят 24-часа.

Информация и консултация по отношение на процедурата и необходимите документи за настаняването в кризисен център можете да получите в Център за информация и услуги на Агенцията за социално подпомагане. В приемната на адрес: гр.София, ул. „Триадица“ № 2, ет.1, можете да получите лична консултация от социален работник на Агенцията. Приемната е отворена всеки ден от 10:00 до 12:00 и от 14:00 до 16:00 ч. и не е необходимо предварително записване.

Информация можете да получите и на горещата линия за въпроси и отговори на Агенцията за социално подпомагане с номер 02/935 05 50. Линията работи от 09:00ч. до 12:30ч. и от 13:00ч. до 17:30ч. Контакт със специалистите може да осъществите и по електронната поща на email: ok@asp.government.bg.

Услуги, предоставяни от кризисния център

- Имате право на престой за кризисно настаняване със срок до 6 седмици;
- След преодоляване на кризата, можете да останете в кризисния център още 3 месеца, като първоначалният тримесечен срок се удължава при наличие на важни обстоятелства по случая ви, които налагат по-дългосрочно предоставяне на услуги;
- Общото време на максимален престой в кризисния център не може да бъде повече от 6 месеца;

³³ чл.40, ал.7 и 8 от ППЗСП.

³⁴ Формулярът на доклад-предложение, който е приложение № 8 към чл.40, ал.4 от ППЗСП, е част от приложенията в настоящия материал.

³⁵ Бланката на заповедта, която е приложение № 11 към чл.40а, ал.1 от ППЗСП, е част от приложенията в настоящия материал.

³⁶ Формулярът на социалната оценка, който е приложение № 10 към чл.40, ал.4 от ППЗСП, е част от приложенията в настоящия материал.

- Имате право да получите подробна информация за услугите, предоставяни в центъра, вкл. и да бъдете запознати с правилата за вътрешния ред на кризисния център;
- Ще бъдете запознати и представени на персонала и останалите обитатели на кризисния център;
- Ще ви бъдат предоставени вещи за ползване.

В кризисния център ще ви бъдат осигурени поетапно следните услуги:

- 24-часова защитена среда, т.е. подслон, спешна психо-социална помощ и консултиране. За периода на престоя ви ще имате временен подслон, психологическа и социална подкрепа и медицинска помощ. Всичко това се осигурява от програмата за "Настаняване и хуманитарна помощ", която всеки център има.

- В началото на вашия престой екипът ще се стреми да осигури спешни мерки, дейности и интервенции, които да облекчат симптомите на кризата, която преживявате, да подобрят факторите на средата, в която живеете, за да се стабилизира бързо емоционалното ви състояние.

- След преодоляване на кризата, екипът на центъра ще работи с вас и ще ви подпомага при придружаване до институции и посредничество в комуникацията с тях по отношение на: намиране на работа, промяна на адресна регистрация, избор на личен лекар, получаване на юридически услуги, подаване на документи пред съдебните органи и прокуратурата и др. В случай на необходимост може да ви бъде оказана помощ и за подобряване на комуникацията с близки членове на семейството, които биха могли да ви окажат подкрепа.

Изброените дейности и услуги ще ви бъдат предоставени за период от 1 до 6 седмици и са фокусирани върху актуалните проблеми, свързани с преодоляване на кризата ви.

По-нататък в процеса на вашето възстановяване, центърът ще продължи да ви предоставя закрила и професионална помощ за период от 3 месеца, с възможност за удължаване, в случаите, когато има важни обстоятелства, които налагат това, но не повече от 6 месеца. Работата на екипа ще бъде насочена главно към възстановяването ви от травмата, осигуряване на вашата социална и правна защита и превенция на повторно насилие.

Когато сте настанени заедно с децата си, екипът на кризисния център ще им осигури достъп до подходящо заведение за предучилищна подготовка или училищно обучение и подкрепа в образователния процес.

Когато краят на срока за престой в кризисния център наближи, вие и екипът ще работите заедно за подготовка за напускане на услугата и успешно връщане в социалната среда.

След като напуснете кризисния център, социалните работници от дирекция "Социално подпомагане" (по заявления от вас преди напускането настоящ адрес) ще продължат да ви подпомагат и да ви оказват съдействие в продължение на още 3 месеца.

Специфика на услугите, предоставяни в кризисния център за лица под 18 години

- За да бъдете настанени в кризисен център е необходимо да имате издадена заповед от директора на дирекция "Социално подпомагане", към която има социален доклад и план за действие. Издадената заповед за вашето настаняване се изпълнява незабавно!

В случай, че не сте настанени с родител в кризисния център, в срок от един месец след издаване на заповедта ви за настаняване, дирекция "Социално подпомагане" предявява иск до Районния съд с искане да бъдете настанени по съдебен ред.

След напускане на кризисния център, социалните работници от отдел "Закрила на детето" към дирекция "Социално подпомагане" ще продължат да наблюдават развитието на вашия случай.

Когато спрямо вас има предприета мярка за закрила в семейна среда, социалните работници ще наблюдават случая ви най-малко 6 месеца.

Какви услуги и подкрепа след излизане от кризисния център

Когато срокът на настаняването ви в кризисния център изтече, можете да подадете отново молба до дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес за ползване на услугата "Център за социална рехабилитация и интеграция" (ЦСРИ). Процедурата, документите и бланките са същите, както тези при настаняването в кризисния център.

Социални работници от дирекцията ще извършат социална оценка и съобразно техните заключения ще получите отговор на молбата си или насочване към друга подходяща за вас социална услуга.

За разлика от услугата "кризисен център", която съгласно чл.3, ал.1, т.3 от приетата с ПМС № 91 от 21.04.2003 г., Тарифа за таксите за социалните услуги, финансирани от републиканския бюджет, е безплатна за вас, за ползването на услугата "ЦСРИ" се заплаща месечна такса. Това е в случай че сте пълнолетен и имате лични

доходи, тъй като услугата е държавно делегирана дейност.³⁷ Таксата е в размер 5 на сто от месечния ви доход³⁸.

IV. Насоки за специалисти, работещи със случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола

9. Ролята на медицинските специалисти при идентифициране на случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола.

Медицинският специалист се възприема от пациента като неутрална фигура, която се грижи за разрешаване на непосредствения здравословен проблем. Ето защо този образ може да се използва за провокиране на споделяне на проблема и да подпомогне пациента да оцени реалистично ситуацията, в която се намира и свързаните с това здравни рискове.

Медицинският специалист лесно може да събере информация за общото здравословно състояние на пациента и да идентифицира онези оплаквания, симптоми или заболявания, които е възможно да са резултат от упражнено насилие.

Медицинският специалист може да препоръча и осигури дългосрочно лечение за пациента, като по този начин осигури неговото извеждане от рисковата среда, в която живее.

³⁷ Лични доходи по смисъла на § 1 на допълнителните разпоредби на Тарифата за таксите за социалните услуги, финансирани от републиканския бюджет приетата с ПМС № 91 от 21.04.2003 г и в съответствие с изискванията на чл. 17, ал. 2 от ЗСП:

§ 1. "Доход" по смисъла на тарифата са всички доходи на лицето, с изключение на:

1. добавката по чл. 103 от Кодекса за социално осигуряване;
2. еднократно изплащаните допълнителни суми към пенсиите по решение на Министерския съвет;
3. еднократните компенсации към пенсиите или извънредните пенсии;
4. добавките към пенсията на ветераните, доброволците и пострадалите, взели участие в Отечествена война, и на пострадалите при изпълнение на мисиите във военни контингенти на Организацията на обединените нации;
5. допълнителната месечна компенсация към пенсиите на навършилите 75- или 80-годишна възраст;
6. добавката към пенсиите по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица;
7. сумите, които лицата, настанени в домове за социални услуги, получават като възнаграждение в трудовотерапевтичен процес;
8. месечните добавки и целеви помощи, получавани по Закона за интеграция на хората с увреждания;
9. стипендии и финансовите средства за джобни разходи, получавани по реда на Постановление № 207 на Министерския съвет от 1994 г. за условията за получаване на стипендии от учениците след завършване на основното образование;
10. помощите, отпуснати на основание чл. 6, 7, 8, 8д и 10а от Закона за семейни помощи за деца.

³⁸ Чл.2, ал.1, т.16 от Тарифа за таксите за социалните услуги, финансирани от републиканския бюджет приетата с ПМС № 91 от 21.04.2003 г.

В лечебните заведения може да се поставят на видни места информационни плакати, брошури и флаери за служби, които осигуряват помощ и подкрепа за жертвите на насилие.

Медицинските специалисти трябва да водят необходимата документация по отношение на констатираните от тях наранявания, увреждания и следи, получени в следствие на упражнено над пациента насилие (включително отразяване на нараняванията в епикриза или история на заболяването на пациента) и при поискване от страна на същия, да предоставят медицинско удостоверение за причинените травми³⁹. Добра практика е отбелязването на съответните причини за състоянието на пациента да се прави независимо дали е изрично поискано от него. Това дава възможност за проследяване на случая и здравословното състояние на пациентите, като повишава ефективността и на бъдещите медицински намеси при аналогични състояния.

Не е необходимо медицинските специалисти да са експерти по насилие. При постъпване в лечебното заведение е необходимо единствено пациентът да бъде изслушан, да му бъдат зададени уточняващи въпроси по отношение на здравословното му състояние, вкл. за начина на получаване на травмите и нараняванията. Пациентът може също и да бъде подкрепен в ситуация на възникнала криза или при взимане на решение за предприемане на съответните стъпки за получаване на специализирана помощ.

Обикновено пострадалите от домашно насилие и насилие, основано на пола, първо търсят решение на здравословен проблем, възникнал в следствие на упражненото насилие. На практика здравната система първа се среща с жертвите и в много от случаите, остава за дълго и единствената система от услуги, ползвана от хората, живеещи в ситуация на насилие. Поради множество причини, между които страх, срам, нерешителност, незнание или недостатъчна информираност, жертвите на насилие се обръщат към останалите системи от услуги (правни, социални, психологически) на по-късен етап от възникване на насилието.

Поради това трябва да се акцентира върху значимостта на здравната система при идентифициране на случаите на домашно и основано на пола насилие и важноста медицинските специалисти да насочват пострадалите към останалите институции за получаване на цялостен комплекс от услуги. Още повече, в медицински план, игнорирането на факта, че пациентът може би е жертва на домашно насилие или насилие, основано на пола, може да доведе до неправилно диагностициране и лечение, което от своя страна да причини трайни вреди върху здравето.

Основни проблеми , които стоят пред медицинските специалисти:

³⁹ Съгласно чл.4, ал.3 от Закона за защита от домашно насилие "По искане на пострадалото лице всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи от насилие".

- не идентифицират съществуващата връзка между здравословното състояние на пациента и акта на насилие, който същият е преживял и не считат насилието за фактор, повлияващ човешкото здраве;
- считат, че домашното насилие е личен, частен проблем и не влиза в обсега на техните професионални ангажименти;
- често професионалистите не са неподготвени за справяне с подобни проблеми, защото публичната здравна система не разпознава домашното насилие и насилието, основано на пола като проблем, носещ съответните здравни последици.

В действителност, медицинските организации (съсловни и професионални) са в ключова позиция за разрушаване на този модел в здравеопазването и за прекъсване на обществената толерантност към домашно насилие и насилието, основано на пола. Това са и организациите, които могат да имат основна роля при работата с изолирани и маргинализирани общности, поради това, че в повечето случаи именно медицинските специалисти имат достъп до тях.

Лекарите са първите специалисти, с които жертвите на насилие влизат в контакт. Това са професионалистите, които имат висок процент на обществено доверие и уважение и могат да работят успешно, както за намаляване на здравните последици от насилието, така и за промяна на обществените нагласи към проблема.

Медицинските специалисти трябва да получават подкрепата и на останалите професионалисти, работещи в областта, за да придобият увереността, че подаването на сигнал за извършен акт на насилие не представлява нарушаване на лекарската тайна и не поставя пациента в рискована ситуация.

10. Задължения на служителите на Министерство на вътрешните работи при работа със случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола

Полицията приема подадени сигнали за извършено домашно насилие. Сигналите могат да бъдат подадени от пострадалия, от близък, роднина или от съсед.

При получаване на сигнал, полицейските органи извършват проверка на случая и при констатиране на домашно насилие имат право да съставят протокол за предупреждение – лицето, извършило насилието се предупреждава за отговорността, която се предвижда по закон при извършване на съответното престъпление или нарушаване на обществения ред. Протоколът за предупреждение се съставя в присъствието на извършителя и на един свидетел. След запознаване на извършителя със съдържанието на протокола, документът се подписва от полицейския служител, от лицето, за което се отнася предупреждението и свидетеля. Ако лицето, за което е

съставен протоколът откаже да го подпише, отказът се удостоверява с подпис на свидетеля⁴⁰.

Жертвата на насилие има право да получи копие от протокола за предупреждение, но трябва изрично да заяви своето искане⁴¹.

Целта на цитираните по-горе действия е възпиране на агресивните действия на извършителя и превенция на извършването на по-тежко престъпление.

В случаите, когато има данни за опасност за живота или здравето на пострадалото от домашно насилие лице, същото може да подаде и молба до органите на Министерство на вътрешните работи за предприемане на мерки съгласно Закона за Министерство на вътрешните работи (ЗМВР).⁴² В резултат на подадената молба, полицейските органи могат да задържат извършителя и да го отведат в Районното полицейско управление при спазване разпоредбите на ЗМВР.

Органите на Министерство на вътрешните работи имат отговорности и при проследяване спазването на изпълнението на наложени от Районния съд мерки за защита от домашно насилие, които включват: задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие, отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище, забрана на извършителя да приближава пострадалото лице⁴³.

Подпомагане работата на полицейските служители

При работата със случаи на домашно насилие е изключително важно осигуряването на цялостен подход, координация и сътрудничество между всички ангажирани институции и служби. В тази връзка работата на полицията трябва да бъде подкрепяна и осъществявана в партньорство със социалните и медицински служби и професионалисти.

Полицията обикновено е първата инстанция, към която гражданите се обръщат при възникнал проблем, това важи и при случаите на домашно насилие. При тези инциденти на полицейските служители им се налага да се справят със ситуации на криза, включващи един или няколко извършителя, младежи и непълнолетни, агресия от страна и на двамата съжителстващи партньори и не на последно място извършени актове, застрашаващи здравето и сигурността на децата, в качеството им на обекти на насилие или свидетели.

Съгласно Инструкция № Из-2673 от 10.11.2010г. за реда за осъществяване на взаимодействието между органите на Министерство на вътрешните работи и на

⁴⁰ чл. 65 от Закона за Министерство на вътрешните работи (ЗМВР).

⁴¹ чл. 65, ал.3 от Закона за Министерство на вътрешните работи.

⁴² Чл.4, ал.2 от Закон за защита от домашно насилие

⁴³ Мерките са изброени съгласно чл.5, ал.1, т.1-3 от ЗЗДН.

Министерство на труда и социалната политика при защита от домашно насилие⁴⁴, органите на полицията имат задължението да уведомяват директора на дирекция "Социално подпомагане", когато получат сигнал за извършено домашно насилие над: дете, лице, поставено под запрещение, или лице с увреждания. При случаи на постъпил сигнал за насилие над дете, полицията и социалните служби, в лицето на дирекция "Социално подпомагане", работят съвместно за защита на детето от домашно насилие.

Съгласно Закона за закрила на детето, полицейските служители трябва да докладват всеки случай, при който, отзовавайки се на сигнал за домашно насилие, установят, че на мястото присъства и дете.

При подобни случаи е полезно да се документира: местонахождението на детето, наличието или отсъствието на видими наранявания, видимо negliжиране и неполагане на грижи за отглеждане на детето, битови условия и среда, която представлява риск за здравето и нормалното развитие на детето.

В ситуацията, при които детето е било свидетел на домашно насилие, преди да се вземат неговите показания е добре да се прецени:

- Физическата, емоционална и психическа възможност на детето да даде показания;
- Възрастта на детето и свързаната с нея способност да разбере въпросите и да даде показания;
- Съществуването на вероятност от негативни последици за детето, в случай че даде показания.

11. Осигуряване на закрила на деца жертви или деца в риск от насилие

Съгласно разработения Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция⁴⁵, съществува разработена процедура за взаимодействие между институциите при подаден сигнал за детежертва на насилие или в риск от насилие. В процедурата за взаимодействие са включени всички отговорни институции, като изрично са посочени и участниците в мултидисциплинарния екип. Мултидисциплинарният екип изготвя съвместен план за действие, с единна

⁴⁴ Инструкция № Из-2673 от 10.11.2010г. за реда за осъществяване на взаимодействието между органите на Министерство на вътрешните работи и на Министерство на труда и социалната политика при защита от домашно насилие, издадена от министъра на вътрешните работи и министъра на труда и социалната политика, обн. ДВ, бр.94 от 30.11.2010г.

⁴⁵ Координационният механизъм е приет чрез подписано на 15 март 2010 г. Споразумение за сътрудничество между: Министъра на труда и социалната политика, Министъра на вътрешните работи, Министъра на образованието, младежта и науката, Министъра на правосъдието, Министъра на външните работи, Министъра на културата, Министъра на здравеопазването, Председателя на държавната агенция за закрила на детето, изпълнителния директор на агенцията за социално подпомагане, председателя на управителния съвет на националното сдружение на общините в република България.

стратегическа цел, конкретни задачи и срок за изпълнение. Всеки един от експертите, участващи в екипа набелязва и предлага конкретни задачи, които да изпълни, съобразно своите правомощия и в съответствие с нормативната уредба, като крайният резултат от предприетите действия е гарантиране в най-голяма степен интереса на засегнатото дете. Дефиницията на понятието "насилие над дете" в Координационния механизъм се отнася до всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда⁴⁶.

Съгласно Закона за закрила на детето, всеки гражданин, на когото стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжен незабавно да подаде сигнал и да уведоми една от следните институции: Държавна агенция за закрила на детето, Министерство на вътрешните работи или отдел "Закрила на детето" на дирекция "Социално подпомагане", по настоящ адрес на детето (адресът, на който детето пребивава)⁴⁷.

Координационният механизъм разписва процедурата на взаимодействие между институциите, ангажирани със закрила на детето. Постъпилният сигнал винаги се изпраща в отдел "Закрила на детето" на дирекция "Социално подпомагане", като във всеки от отделите има определен отговорен социален работник, който извършва проверка на сигнала до 24 часа от неговото постъпване. За по-ефективното изпълнение на задълженията, Агенцията за социално подпомагане е разработила Методика за управление на случай за закрила на дете в риск от отдел "Закрила на детето", която включва оценка на риска за детето, проучване на неговите потребности, на родителския капацитет, на семейната среда и ресурсите на общността. Отделите "Закрила на детето" имат право да предприемат спешни мерки за всяко дете, при което има риск за здравето и живота му, вкл. и издаване на административна заповед за незабавна закрила.

⁴⁶ Съгласно чл.2 от Закона за домашно насилие: „Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.“

⁴⁷ Съгласно Чл.6, т.1-3 от Закона за закрила на детето (ЗЗД), Закрилата на детето се осъществява чрез: председателя на Държавната агенция за закрила на детето и администрацията, която го подпомага при осъществяване на неговите правомощия; дирекции "Социално подпомагане"; министъра на труда и социалната политика, министъра на вътрешните работи, министъра на образованието и науката, министъра на правосъдието, министъра на външните работи, министъра на културата, министъра на здравеопазването и кметовете на общини.

Според Чл.7, ал.1 – 3 на ЗЗД: Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция "Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна. При постъпване на сигнал в Държавната агенция за закрила на детето, че дете се нуждае от закрила, председателят ѝ го препраща незабавно в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес на детето.

Когато детето е жертва на насилие в семейството и съществува сериозна опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие, тогава детето се извежда извън семейството и се настанява от съда при роднини, близки, приемно семейство, социална услуга, специализирана институция⁴⁸. Настаняването на детето извън семейството се налага като мярка за закрила след изчерпване на всички възможности за закрила в семейството освен в случаите, когато се налага спешното му извеждане⁴⁹. Искането за настаняване се подава от дирекция "Социално подпомагане", прокурора или родителя на детето. До произнасяне на съда дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето извършва временно настаняване на детето по административен ред⁵⁰. Исканията за настаняване на дете в семейство на роднини или близки, в приемно семейство, в социални услуги отрезидентен тип и в специализирана институция се отправят до районния съд по настоящия адрес на детето.

Във връзка с препоръките на Директива 2012/29/ЕС, когато жертвата на насилие е дете и извършеното деяние представлява състав на престъпление е препоръчително държавите членки да осигурят следните възможности за осигуряване на защита на детето в хода на наказателното производство:

- Разпитите на детето могат да бъдат записвани аудио-визуално и тези записи да се използват като доказателство в наказателното производство.
- Назначаване на специален представител на детето жертва в хода на разследването и наказателното производство, когато съгласно националното законодателство на лицата, упражняващи родителска отговорност, не се позволява да представляват детето жертва поради конфликт на интереси между тях и детето или, когато детето не е придружено, или е отделено от семейството си.
- Когато детето има право на адвокат, то има право да получава правни консултации и да бъде представлявано от свое име в производството, когато има или може да има конфликт на интереси между детето жертва и лицата, упражняващи родителска отговорност.

В момента в България се изготвят промени в Наказателно-процесуалния кодекс, които да отразят изброените в Директивата възможности за осигуряване на защита на децата жертви и свидетели на престъпления, вкл. и при случаите на тежки форми на домашно насилие. Целта е въвеждане на практиката, когато дете е свидетел на престъпление да се изслушва пред съдия непосредствено след установяване на извършеното деяние или след установяване на пострадалия от него. Броят на разпитите му трябва да се сведе до минимум. Предвижда се и подготвен за работата с деца специалист да провежда разпитите, а допълнителни въпроси от съдия, прокурор, разследващ полицаи или адвокати да бъдат задавани чрез аудио оборудване.

⁴⁸ Чл. 25, ал.1, т.4 от ЗЗД.

⁴⁹ Чл.25, ал.2 от ЗЗД.

⁵⁰ Чл.26, ал.1 от ЗЗД.

Планираните законодателни промени предвиждат условията, на които ще отговаря помещението (т.нар. "Сини стаи"), за извършване на разпита на детето, както и изискванията към специалиста, който ще води разпита, да се определят с наредба на Министерски съвет.

12. Специфика на социалната работа с жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола

Разговорът с пострадали от насилие изисква разбиране на проблема, специални умения и подготовка на специалистите, поради трудностите, които възникват при работа с жертвите:

- **Често разсейване и невъзможност на клиента да се фокусира върху темата.** При разговор с пострадали от насилие се забелязва че те трудно се фокусират върху обсъжданата тема, лесно се разсейват, не си спомнят какво сте обсъждали току-що. Задачата на специалиста е да помогне на човека да задържи вниманието си върху темата за да може да изведе най-належащите нужди в настоящата ситуация. Това може да се постигне чрез задаване на детайлни отворени въпроси и често връщане на вниманието на клиента върху обсъждания проблем.

- **Амбивалентност и колебание при взимане на решение за отделяне от насилника.** Обикновено най-трудно е взимането на решение за отделяне от извършителя на насилие. Клиентът е притеснен за това как ще устрои отново живота си, как ще се отдели от познатата обстановка и страх от това какви ще бъдат ответните действия на извършителя на насилието. Не бива да се подценява страха на жертвата от ескалация на насилието в случай, че напусне насилника. Ако клиентът има подобни притеснения, трябва да бъдат разбрани, защото са от съществена важност за насочването към съответните служби и институции, вкл. и за съдействие за търсене на защита. Ако специалистът даде на клиента ясна и **достоверна** информация за това как може да бъде защитен от по-нататъшни посегателства от насилника, ще подпомогне и мотивира взимането на решение за напускане. Важно е да се вземат предвид интересите на децата, ако има такива, и да се обясни по какъв начин ще бъде осигурена тяхната защита.

Даването на достоверна информация е от ключово значение за здравето, живота и безопасността на клиента и неговите деца. Не трябва да се предлагат възможни решения, особено когато специалистът не разполага с достатъчно информация за процедурите и службите, които могат да бъдат ангажирани в конкретния случай. Клиентът най-добре познава ситуацията, в която се намира и единствено той/тя може да вземе решение за своите по-нататъшни действия.

- **Клиентът и не е потърсил съдействието на службите и организацияте, към които е бил насочен при първата среща.** След като е дадена достатъчно информация и клиентът е решил да предприеме стъпки по отделяне от насилника не бива просто да бъде изпратен с телефонен номер на една организация, или да му се каже в коя приемна за граждани да отиде и да подаде молба. При подобни случаи е почти сигурно, че клиентът няма да се обади или посети службата за получаване на съответните услуги.

Ефективното насочване на клиента към спасение от ситуация на домашно насилие, включва обяснение на

всички стъпки и процедури, през които е необходимо да премине и приблизителната продължителност на времето, което всяка една от тях ще отнеме. Трябва да се отдели време и посъветва клиента как да комуникира ефективно с различните служби и организации, как да представя случая си, как да заявява ясно своите нужди и какви права и задължения има при ползването на съответните услуги.

Специалистът може да поиска разрешение от клиента той да направи първото телефонно обаждане в съответната организация, за да представи накратко случая и да остави координатите на клиента за връзка с него. Може и да предложи на клиента да се обади на организацията в негово присъствие.

Може да придружите клиента до съответната служба и да му помогне при попълване и подаване на необходимите документи.

- **Недоверие към информацията, която се предоставя и към службите, които се препоръчват.** Социалният работник често се сблъсква с недоверие от страна на клиентите, което е насочено към начина на предоставяне на социални услуги от системата като цяло. Клиентите имат своите основания за такова отношение и не бива да бъдат обвинявани за него. Трябва да бъдат помолени да разкажат за своя предишен негативен опит при ползване на социални услуги, за да стане яснона какво се дължи проявеното недоверие. Отново трябва да бъдат обяснени ясно какви са процедурите, необходимите документи и сроковете за получаване на съответните услуги. Важно е клиентът да не остане с грешно впечатление, че процедурите са по-опростени и бързи отколкото в са действителност. Подобни недоразумения създават негативен образ на социалната система в обществото като цяло.

- **Недоверие в професионалната компетентност на специалиста.** Възможно е, жертвата на насилие да не желае се довери, и да е резервирана по отношение на професионалните умения на специалиста. Специалистът трябва да обясни точно каква е неговата професионална роля, по какъв начин можете да окажете подкрепа и помощ и какво не може да направи. Недоверието от страна на клиента е нормално, не бива да се забравя, че той знае най-добре своята житейска ситуация, какво е преживял и преживява в момента. Затова специалистите трябва да са внимателни в изказванията си и да не правите генерализирани изводи и заключения от споделената информация.

V. Заключение

Осигуряването на услуги за подкрепа на жертвите на насилие е професионална сфера на дейност, която изисква наличие на знания, опит и ресурси. Използването на интегриран подход за разрешаване на проблема, поставя основните предизвикателства пред отговорните за политиката в областта институции. Това са:

- включване на здравната система в мрежата от предоставяни услуги;
- подобряване на достъпа до услуги за жертвите;
- създаване на специализирани дългосрочни услуги по психологическо консултиране на деца жертви на насилие;
- повишаване на информираността по проблема сред населението и сред групите в риск;
- създаване на услуги за взаимопомощ в общността;
- създаване на устойчиви програми за превенция;
- развитие на услуги за ресоциализация и проследяване на състоянието на жертвите;
- осигуряване на непрекъснато държавно финансиране на доставчиците на услуги.

Съществуващият в България към момента модел за посрещане на нуждите на жертвите е структуриран така, че не осигурява работа в мрежа и участие на широк кръг от специалисти. Всяка от службите и институциите, предоставя специализирани услуги само в рамките на своята компетентност.

Липсата на "услуги на едно място" е съществен пропуск в развитието на политиката в областта. Често заради дългия път, който трябва да бъде изминат, жертвите не търсят или се отказват от вече предоставени услуги и се завръщат при извършителите. Също така една от институциите, която трябва да играе основна роля в превенцията, идентифицирането и оказването на грижи за жертвите – Министерство на здравеопазването, не разпознава насилието като своя основна дейност. Въпреки световните добри практики и препоръките на Световната здравна организация, българското здравеопазване все още стои встрани от проблема. Здравеопазването трябва да приеме превенцията на насилието като своя основна дейност.

От описаните в материала услуги се вижда, че в страната липсват практики и програми за подпомагане и защита на правата на мъже, пострадали от насилие. Подобни услуги не съществуват и за хомосексуални и ЛГБТИ хората.

Липсата на специализирани и устойчиви програми за работа с извършители, не позволява развитието на ефективна дейности за намаляване на рисковете, за подобряване защитата на жертвите и благосъстоянието на семействата.

Важно е и непрекъснато да се работи за повишаване на обществената информираност и чувствителност по проблема чрез кампании и образователни

програми и семинари. Необходимо е политиката да се насочи към активното ангажиране и включване на мъжете в тези дейности, включително и на повече мъже професионалисти (социални работници, психолози, адвокати и др.) в работата по предоставяне на услуги за превенция и работа с жертви на насилие.

Работата в сферата на домашното насилие и насилието, основано на пола трябва да е всеобхващаща и работещите в нея професионалисти и организации да обединят усилията си за повишаване общественото разбиране за проблема. Събирането на информация за размера на явлението и как то се променя с времето, споделянето на методи на работа (успешни и неуспешни), добри практики и трудности, е от изключително значение за развитието и надграждането на експертизата на професионалната общност.

Проблемът с насилието изобщо, във всичките му форми, става все по-актуален за обществото, което започва да вижда последиците от този феномен. Последици, които се отразяват на подрастващите, които повлияват образователната, икономическата, социалната сфери. Последици, които възпрепятстват нормалното обществено функциониране и водят до бедност, социално изключване, загуба на човешки и социален капитал.

VI. Приложения

Приложение № 1

Списък на организациите, които оказват услуги и подкрепа (социални, психологически, юридически и др.) на хора, преживели домашно насилие или насилие, основано на пола⁵¹.

	Институция/ Организация	Услуги, които се предоставят	Контакти
1.	Единен номер за спешни повиквания 112	Национален телефонен номер, избира се без код.	Телефон: 112
2.	Агенция за социално подпомагане	Агенцията за социално подпомагане подпомага разпознаването на пострадалите от домашно насилие и насочва към социални услуги в общността за помощ и подкрепа. Структурите на Агенцията имат преки	Адрес: София 1051, ул. „Триадица“ № 2 Тел. 02/811 96 07

⁵¹ В България съществуват множество неправителствени организации, които работят по проблема на ДННОПП, като основаната част от тях членуват в Алианс за защита от насилие, основано на пола / <http://www.alliancedv.org/>. Съставеният списък на организации, които оказват помощ и подкрепа на хора, преживели ДННОПП не претендира за изчерпателност и пълен обхват. Представената в списъка информация за организациите е базирана на информация, публикувана към 01.06.2016г. в Регистър на доставчиците на социални услуги на Агенция за социално подпомагане, който е достъпен на адрес: http://www.asp.government.bg/ASP_Client/ClientServlet?cmd=add_content&lng=1§id=26&selid=26. Използвана е и информация от "Справочник на организациите, работещи с жертви на домашно насилие" на Център за изследване на демокрацията, разработен по проект „Гражданските организации: гаранция за равни права на уязвимите групи пред държавата“ се финансира в рамките на Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г.

		<p>ангажменти за проследяване на изпълнението на част от заповедите за защита, свързани с непълнолетни, поставени под запрещение и лица с увреждания – създава и поддържа информация за лицата, на които са наложени тези мерки и извършва периодични проверки за изпълнението им и на всеки сигнал за неизпълнение.</p> <p>Териториални подразделения</p> <p>Регионални дирекции за социално подпомагане в областните административни центрове и дирекции „Социално подпомагане“.</p> <p>Звена, които се занимават с уязвими групи</p> <p>Регионални дирекции за социално подпомагане в областните административни центрове и дирекции „Социално подпомагане“.</p>	
3.	Център за информация и услуги на Агенция за социално подпомагане	<p>Информация и консултация по отношение на процедурата и необходимите документи за настаняване в кризисен център.</p> <p>Възможност за лична консултация от социален работник на Агенцията на адрес: гр.София, ул. „Триадица“ № 2, ет.1.</p> <p>Приемната е отворена всеки ден от 10:00 до 12:00 и от 14:00 до 16:00 ч. без предварително записване.</p>	<p>Адрес: гр.София, ул. „Триадица“ № 2, ет.1</p>
4.	Гореща телефонна линия за въпроси и отговори на Агенцията за социално подпомагане	<p>Информация и консултация по отношение на процедурата и необходимите документи за</p>	<p>Телефон: 02/935 05 50. email: ок@asp.government.bg.</p>

	<p>02/935 05 50</p>	<p>настаняване в кризисен център. Телефон: 02/935 05 50. Линията работи от 09:00ч. до 12:30ч. и от 13:00ч. до 17:30ч. Контакт със специалистите може да бъде осъществен и по електронната поща на email: ок@asp.government.bg.</p>	
5.	<p>Министерство на вътрешните работи</p>	<p>Дейности, които извършват органите на Министерство на вътрешните работи по отношение на гражданите, пострадали от домашно насилие:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Отзовават се на сигнали за домашно насилие, като в случаите на съставяне на протокол за предупреждение на извършителя, копие от същия се предоставя на пострадалото лице при поискване; • Прием на молби за предприемане на мерки съгласно Закона за Министерството на вътрешните работи, когато има данни за опасност за живота и здравето на пострадалото лице; • В рамките на производството по издаване на заповед за защита, органите издават преписи от евентуални писмени доказателства, с които разполагат, за извършено домашно насилие; • При някои от мерките за защита на 	<p>Адрес: Гр. София 1000 ул. „6 септември“ № 29</p>

		<p>районното управление по настоящия адрес на извършителя и на пострадалото лице се връчва препис от решението и заповедта за защита, като полицейските органи следят за изпълнението на заповедта и съдействат при нужда от отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Районните управления получават служебно и заповедите за незабавна защита. <p>Териториални подразделения Областни дирекции на МВР</p>	
6.	Национално бюро за правна помощ	<p>Безплатни юридически консултация за подаване на молба за получаване на правна помощ и подготовка на документи за образуване на дело. Информация и списък на адвокатите по адвокатски колегии, предоставящи правна помощ.</p>	<p>Адрес: гр. София 1421, ул. "Развигор" № 1 Телефони: 02 /8193200 02/ 8654812 email: nbpp@nbpp.government.bg Интернет страница: http://www.nbpp.government.bg/</p>
7.	Национален телефон за правна помощ 070018250	<p>Безплатни юридически консултация за подаване на молба за получаване на правна помощ и подготовка на документи за образуване на дело.</p>	<p>Телефон: 070018250</p>

8.	Държавна агенция за закрила на детето	<p>Държавната агенция за закрила на детето е ангажирана с извършване на проверки за спазване правата на детето от всички държавни, общински и частни училища, детски градини и ясли, обслужващи звена, лечебни заведения, дирекции "Социално подпомагане" към Агенцията за социално подпомагане (АСП) и на юридически лица с нестопанска цел, работещи в сферата за закрила на детето.</p> <p>Извършва наблюдение и контрол на специализираните институции за отглеждане на деца относно спазването на правата на детето.</p>	<p>Адрес: Гр. София 1051, ул. „Триадица“ № 2 Тел.: 02/933 90 10 Факс: 02/980 24 15 Email: sacp@sacp.government.bg</p>
9.	Национална телефонна линия за деца: 116 111	<p>Информирание, консултиране, подкрепа и помощ за деца.</p> <p>Екип от консултанти приемат обажданията и осигурява подкрепа, насочване и помощ за различни въпроси и проблеми на децата, тийнейджърите и родителите.</p> <p>Телефонът е безплатен за цялата страна.</p>	<p>Телефон: 116 111</p>
10	Фондация "Асоциация Анимус", София	<p>Получаване на професионална подкрепа, помощ и консултиране за жени, преживели наСИЛИЕ.</p> <p>Към Фондацията функционират:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Център за възстановяване, консултиране и психотерапия • Кризисен център за деца и жени, пострадали от домашно насилие „Света Петка“ 	<p>Адрес: гр. София, ул. "Екзарх Йосиф" 85 (на ъгъла с ул. "11 Август")</p> <p>Телефони: 02/ 9835205 02/ 9835305 02/9835405</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Комплекс за социални услуги <p>Местоположение: гр. София 1233, ул. Лада № 2 тел.: 0879 259644 и 02/ 8130250, mail: ksuds@animusassociation.org</p> <ul style="list-style-type: none"> • Травма център за деца и семейства 	<p>e-mail: animus@animusassociation.org Интернет страница: www.animusassociation.org</p>
11	<p>Денонощна гореща телефонна линия за пострадали от насилие жени, юноши и деца – Фондация „Анимус“</p> <p>0800 18 676</p>	<p>Получаване на информация, професионална помощ и подкрепа при случаи на насилие.</p>	<p>тел. 0800 18 676</p>
12	<p>Гореща телефонна линия за жени, юноши и деца, преживели насилие – Фондация „Анимус“</p> <p>02 /981 76 86</p>	<p>Получаване на информация, професионална помощ и подкрепа при случаи на насилие</p>	<p>тел. 02 /981 76 86</p>
13	<p>Фондация “Център Надя”</p>	<p>Центърът осигурява телефонно консултиране и предоставяне на информация, психологично, медицинско, социално и юридическо консултиране, психотерапия и насочване на жени, преживели физическо, сексуално и психологическо насилие към други служби и специалисти.</p> <p>Всеки делничен ден от 9.00 часа до 17.00</p>	<p>Адрес: София 1000 ул. Георги Бенковски 12А Телефон: 02/ 981 93 00; email: office@centrenadja.bg;</p>

		<p>часа, в Центъра се предоставят безплатни психологически консултации, медицинско консултиране и психотерапия, а в дните вторник и четвъртък – юридически и социални консултации.</p> <p>Фондация „Център Надя“ обслужва Националната гореща телефонна линия за изчезнали деца</p> <p>116 000</p>	
14	Сдружение “Център отворена врата”, Плевен	<p>Предоставяне на подкрепа за жени преживели домашно, сексуално насилие и трафик на жени.</p> <p>Центърът за социална рехабилитация и интеграция „Отворена врата“ предоставя дългосрочно и краткосрочно социални услуги на жени и деца, преживели насилие: психологически консултации, фамилни консултации, социално-юридически консултации, посредничество с институции и социални системи, обучения за придобиване на поведенчески умения, програми за образование и професионално обучение и ориентиране.</p> <p>Към сдружението функционират Социално предприятие, Център за социална рехабилитация и интеграция и Кризисен център за жени и деца.</p>	<p>Адрес: Гр. Плевен, ул. Неофит Рилски № 55; Телефон: 064/ 846 713 e-mail: opendoor_centre@hotmail.com Интернет страница: www.opendoorcentre.hit.bg/</p>
15	Фондация “Фонд за превенция на престъпността-ИГА”, Пазарджик	<p>Кризисен център за лица и деца, пострадали от насилие - Пещера е социална услуга от</p>	<p>Адрес: гр. Пазарджик 4400</p>

		резидентен тип, държавно делегирана дейност функционираща на територията на Община Пещера, област Пазарджик.	бул. "Александър Стамболийски" 8 П.К. 140 Телефон/факс: 034 44 23 98 E-mail: office@iga-bg.org
16	Фондация "ЕС О ЕС семейства в риск", Варна	Програми от грижи за жени и деца преживели домашно насилие. Консултации с психолог, психиатър и юрист. Помощ за жени пострадали от сексуално насилие и оцелели от трафик. Към Фондацията функционират: <ul style="list-style-type: none"> • Център за социална рехабилитация и интеграция; • Кризисен център. Фондацията предоставя и услугата „Семейна медиация“.	Адрес: Гр. Варна 9002, ул. "Синчец" №21 Тел. 052/ 609 677 E-mail: sos@mail.bg sos@ssi.bg
17	Сдружение "Самарянска къща", Стара Загора	Към Сдружението функционират <ul style="list-style-type: none"> • Център за обществена подкрепа. • Кризисен център „Самарянска Къща“. • Приемна грижа. • Звено „Майка и бебе“. • Наблюдавано жилище. • Звено за ранна психосоциална интервенция. Кризисният център за деца и жени, преживели насилие, жертви на трафик или останали без	Адрес: гр. Стара Загора ул. "Патриарх Евтимий" № 57 (южен вход от ул. "Братя Жекови") тел./факс: 042/621 083 Адрес за кореспонденция: гр. Стара Загора 6010, П.К. 1149 Email: office@samaritans.bg

		<p>подкрепа от близки хора - „Самарянска Къща“ е комплекс от краткосрочни социални услуги, предоставяни в общността, в среда близка до семейната, на деца от 0 до 18 години и жени, преживели насилие, жертви на трафик или останали без подкрепа от близки хора. Услугите са насочени към задоволяване на ежедневните им потребности, осигуряване на социално-психологическа подкрепа за възстановяване и интеграция. Услугите се предоставят за период до 6 седмици.</p>	
18	<p>Фондация “Български център за джендър изследвания”</p>	<p>Предоставяне на мултидисциплинарни услуги на пострадали от домашно насилие лица - социални, правни, психологически и др.</p> <p>Предоставяне на правно консултиране на лица пострадали от насилие и дискриминация, на представители на уязвими групи.</p> <p>Организацията има офиси и работи на територията на градовете: София, Хасково и Димитровград. Към фондацията функционира и Кризисни център за жени, преживели насилие, който се намира в гр. Димитровград.</p>	<p><u>Адрес и контакти в гр. София:</u></p> <p>Бул. "Васил Левски" №33, София 1142, България. София 1000, П.К. 938 E-mail: office@bgrf.org Телефон: 02 963 53 57 Мобилен телефон: 0878 567 620</p> <p><u>Адрес и контакти в гр. Хасково:</u></p> <p>ул."Пирин" №9, Хасково 6300 E-мейл: bgrfhaskovo@mail.bg Телефон: 038/624 685 Мобилен телефон: 0878 567 659</p>

			<p><u>Адрес и контакти в гр. Димитровград:</u> Ул. "Климент Охридски" №1, ет.1, ст.1, Димитровград 4000, България Е- мейл: bgrfhaskovo@mail.bg Телефон: 038/624 68 Мобилен телефон: 0879 387 620</p>
19	Фондация "П.У.Л.С." , гр. Перник	<p>Фондация „П.У.Л.С.“ развива следните програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Психосоциална грижа за хора, пострадали от домашно насилие, сексуално насилие и/или трафик на хора ; • Психосоциална грижа за деца и младежи, преживели насилие • Програма за подкрепа на семейства • Правна закрила на жертвите на насилие • Кризисен център за пострадали от насилие <p>В рамките на кризисния център за жени и деца се предоставят следните услуги:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на 24 часова защитена среда до 6 месеца; • Осигуряване на временен подслон; • Психосоциална помощ; 	<p>Адрес: Гр. Перник, ул. " Младен Стоянов " № 6 / 102</p> <p>Горещи телефони: 076 60 10 10 076 60 33 60</p> <p>Email: pulse.women@gmail.com</p>
20	Сдружение "Асоциация Деметра", Бургас	<p>Сдружение "Асоциация Деметра" поддържа следните услуги и центрове:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кризисен център за деца и лица жертви на насилие и трафик. Центърът функционира 24 часа 	<p>Адрес: гр.Бургас, ул.Шейново 102а, тел. 056 81 56 18 Email:office@demetra.bg</p>

		<p>в денонощието, като осигурява спокойна и защитена среда на потребителите.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кризисен център за деца, преживели насилие • Център за социална рехабилитация и интеграция на лица, пострадали от насилие 	
21	Сдружение "Знание, успех, промяна", Дупница	<p>Основни услуги, които организацията предоставя</p> <ul style="list-style-type: none"> • психологически консултации на жертвите на насилие; • юридически консултации на жертвите на насилие; • изслушване и подкрепа на Горещата телефонна линия; • настаняване в Кризисен център на жертвите на насилие; • представителство пред съда; • социално посредничество. 	<p>Адрес: Гр. Дупница, пл.Свобода 1 Адрес за кореспонденция: с.Крайници, 2633, общ. Дупница тел.: 0895 76 33 93 e-mail: ksc_association@abv.bg,</p>
22	Сдружение "Женско сдружение Екатерина Каравелова - Силистра"	<p>Към Сдружението функционират:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кризисен център за жени и деца, жертва на домашно насилие и трафик; • Център за обществена подкрепа; • Център за консултиране и превенция на домашно насилие. <p>В рамките на кризисния център за жени и деца се предоставят следните услуги:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на 24 часова защитена среда; • Осигуряване на временен подслон; 	<p>Адрес: Гр. Силистра 7500 ул. "Н.Й.Вапцаров" № 55 Телефони: 086 821 495 086 820 487 Email: ceta@mail.bg</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Психосоциална помощ; • Юридическо консултиране; • Социално подпомагане и посредничество. 	
23	Асоциация "Ная", Търговище	<p>Емоционална подкрепа за жени и деца, жертва на домашно насилие, сексуално насилие и трафик, психологическо консултиране, психотерапия, юридическо консултиране.</p> <p>Асоциацията предлага услуги, свързани с дългосрочна грижа за възрастни, пострадали от домашно насилие, кризисно настаняване (до 3 месеца), психологическо и социално консултиране и психотерапия. Предоставя и правна помощ чрез консултации с юрист и процесуално представителство по ЗЗДН.</p>	<p>Адрес:</p> <p>Гр. Търговище 7700</p> <p>ул. "Пирин" № 12, ап. 19</p> <p>Тел: 0601 6 28 89</p> <p>Email: naia_s@abv.bg</p>
24	Фондация "Джендър алтернативи"	<p>Индивидуална защита на правата на човека (правна, психологическа и социална).</p>	<p>Адрес:</p> <p>гр. Пловдив – 4000</p> <p>ул. „4 януари“ №38, вх. „В“, ет. 2, ап. 3</p> <p><u>Телефони:</u></p> <p>032/ 26 07 08,</p> <p>Моб.0887 27 37 55</p> <p>0879 26 01 01</p> <p>Email: office@genderalternatives.org</p> <p><u>Интернет страница:</u></p> <p>www.genderalternatives.org</p>

25	Институт за социални дейности и практики	<p>Към Сдружението функционират:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кризисен център за жени и деца, жертва на домашно насилие и трафик; • Център за обществена подкрепа; • Център за консултиране и превенция на домашно насилие. <p>Предоставят се социални услуги за хора в неравностойно положение чрез предоставяне на подкрепа и помощ за включване в обществения живот</p>	<p>Адрес: Гр. София, ул. "Виктор Григорович" 1 Телефон: 2/ 852 47 13 Email:sapi@sapibg.org</p>
26	Сдружение "Център Динамика", Русе	<p>Мобилен център за популяризиране и ефективна работа по проблема с домашното насилие в община Иваново.</p> <p>Чрез мобилния център се предоставят специализирани услуги и консултиране от мобилен екип.</p> <p>В партньорство с Община Русе, към Сдружението функционира "Кризисен център" - комплекс от социални услуги за деца и лица, пострадали от домашно насилие, трафик на хора или друга форма на експлоатация.</p>	<p>Адрес : Гр. Русе 7000, ул.Панайот Хитов 087 94 53 503 office@dinamika-ruse.bg centre_dinamika@abv.bg</p>
27	Фондация "Владиславово", гр. Варна	<p>„Ресурсен център“ за хора в неравностойно положение предлага следния комплекс от социални услуги за жени , претърпели насилие или жертви на трафик, за тяхната интеграция и социално включване:</p>	<p>Адрес: Гр. Варна, ул. „Гургулят“ 7 тел.: 052 521 028</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Консултативна и психологическа подкрепа • Превенция на ранното забременяване • Терапевтична работа • Здравни консултации • Подкрепа на жени, претърпели насилие или жертви на трафик 	<p>e-mail: vladislavovo_f@abv.bg</p> <p>Ресурсният център се помещава в кв. „Владиславово“, ул. „6 септември“ 28.</p>
28	Община Пловдив и Областен съвет на Български червен кръст	Кризисен център за жени, жертви на домашно насилие, трафик и насилствена проституция. Центърът представлява е комплекс от социални услуги за лица, пострадали от насилие, трафик или друга форма на експлоатация, които се предоставят за срок до 6 месеца и са насочени към оказване на индивидуална подкрепа, задоволяване на ежедневните потребности, консултиране и социално-психологическа помощ.	Телефон: 032/61 5
29	Сдружение "Център Мария" Гр. Горна Оряховица	Сдружението предоставя емоционална подкрепа, психологическо консултиране и юридически съвети за жени и деца, жертва на домашно и сексуално насилие. Сдружението поддържа и телефонна линия за жени и деца, свидетели на домашно насилие: 0618 / 2 21 81 от 9 до 17 часа всеки работен ден; Предоставят се и социални услуги в общността – Защитено жилище;	Адрес: Гр. Горна Оряховица, пк 185 Ул. "Цар Освободител" № 11, сградата на ДЗИ, ет.3 Телефон: Защитено жилище 0618 2 21 36

30 .	Гр. Кърджали - Женски клуб "Родопя" към Народно читалище „Обединение 1913“	Кабинет за помощ на жени преживели насилие. Консултации с психолог, гинеколог и юрист.	Телефон 0361/ 2 90 95
31 .	Телефони на доверието на Български червен кръст –	Можете да потърсите консултация, информация и подкрепа по повод на преживяното насилие.	Телефони: София – (02) 963 24 44 Пловдив – (032) 61 51 Русе – (082) 23 60 00 Ямбол – (046) 32 904 Стара Загора- (042) 64 11 11

Приложение № 2

Образец на декларация по чл.9, ал.3 от Закон за защита от домашно
насилие

ДЕКЛАРАЦИЯ по чл. 9, ал. 3 от ЗЗНД

Подписаният, _____
(трите имена на декларатора)

ЕГН _____, гр. _____, бул./ул./ж.к _____

, № _____, вх. _____, ап. _____

ДЕКЛАРИРАМ

че спрямо мен беше извършен акт на домашно насилие от лицето:

/изписват се трите имена на лицето, за което се твърди, че е извършило
акт на домашно насилие/

Известно ми е, че за неверни данни в настоящата декларация нося
наказателна отговорност по чл. 313 ал. 1 от Наказателния кодекс.

Дата: _____ г.
гр. (с.) _____

ДЕКЛАРАТОР: _____

ЗАБЕЛЕЖКА:

Попълва се в случай, че молбата се подава лично от
пострадалото лице - чл. 8, т. 1 от ЗЗДН.

Приложение № 3

Образец на молба до началника на РПУ за налагане на спешни мерки за защита

ДО НАЧАЛНИКА НА
 _____ **РПУ**
 гр. _____

М О Л Б А

за налагане на спешни мерки съгласно **ЗМВР**, във връзка с чл. 4, ал. 2 от Закона за защита срещу домашното насилие

от _____, ЕГН _____,
 (трите имена на молителя)
 с адрес/съдебен адрес: гр. _____, бул./ул./ж.к _____, № _____,
 вх. _____, ап. _____, телефон за връзка: _____

Г-ЖО/Г-Н НАЧАЛНИК,

_____ (данни за семейната, родствената или фактичката връзка между пострадалото лице и извършителя)

_____ (описание на фактите и обстоятелствата, при които е извършено домашното насилие)

МОЛЯ да ми бъде оказана неотложна помощ. Моят и/или на моите деца, живот, здраве или лична свобода се намират в опасност.

Срещу мен и/или моите деца е извършен акт на домашно насилие от посочения извършител.

Налице са данни за пряка и непосредствена опасност за живота или здравето ми и/или живота или здравето на моите деца.

Дата: _____ г.

МОЛИТЕЛ: _____

гр. (с.) _____

Приложение № 4

Образец на молба по чл. 8, ал.1 от Закона за защита от домашно насилие за издаване на заповед за незабавна защита

**ДО
РАЙОНЕН СЪД**
гр. _____

М О Л Б А

(правно основание - чл. 8, ал.1, вр. с чл. 18, ал.1 от ЗЗДН)

от _____, ЕГН _____

—

/трите имена на молителя/

с адрес/съдебен адрес: гр. _____, бул./ул./ж.к. _____, № _____,
вх. ____, ап. ____, телефон за връзка: _____

УВАЖАЕМИ Г-ЖО/Г-Н СЪДИЯ,

/описват се данни за семейната, родствената или фактическата връзка между пострадалото лице и

_____ *извършителя, както и между молителя и пострадалото лице/*

_____ */описват се фактите и обстоятелствата, при които*

_____ *е извършено домашното насилие/*

_____ */описват се фактите и обстоятелствата, при които*

_____ *е извършено домашното насилие/*

Извършителят на домашно насилие е лицето _____,
_____, ЕГН _____, _____ и може да
бъде призовано на адрес гр. _____, бул./ул./ж.к. _____
№ _____, вх. ____, ап. ____, телефон за връзка: _____.

МОЛЯ да издадете заповед за незабавна защита.

Прилагам и моля да приемете като доказателства:

1. _____
2. _____
3. _____

ПРИЛОЖЕНИЯ:

1. Декларация по чл. 9, ал. 3 от ЗЗНД
/когато се подава от пострадалото лице/
2. _____

Дата: _____ г.

МОЛИТЕЛ: _____

гр. (с.) _____

Приложение № 5

Образец на молба-декларация за предоставяне на консултация от Националното бюро за правна помощ преди започване на съдопроизводство

**ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА
НАЦИОНАЛНО БЮРО ЗА ПРАВНА
ПОМОЩ**

МОЛБА – ДЕКЛАРАЦИЯ

за предоставяне на правна помощ по реда на чл. 21, т. 1 и т. 2 от ЗПП

От с ЕГН:
(име, презиме, фамилия)

л.к. № издадена от на Г.

Постоянен адрес гр./с....., община , област.....

ж.к./ ул.....№.....ет.....ап.....

На основание чл.25, ал.2 от ЗПП, **моля** за Вашето решение да ми бъде предоставена правна помощ, изразяваща се в консултация с оглед постигане на споразумение преди започване на съдопроизводство или за завеждане на дело/ подготовка на документи за завеждане на дело.

ОПИСАНИЕ НА ПРОБЛЕМА:.....

Прилагам **един от следните документи:**

ПРИЛОЖЕНИЯ:

1. Заповед на директора на Дирекция „СП“ гр., удостоверяваща, че получавам месечни социални помощи по чл. 9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане .

2. Удостоверение от директора на Дирекция „СП“ гр....., че отговарям на условията за получаване на месечни социални помощи по чл. 9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане.

3. Съдебно решение за настаняване на дете по реда на Закона за закрила на детето.

4. Договор за предоставяне на социални услуги – сключен с Дом за възрастни хора или Център за рехабилитация и възстановяване на хора с увреждания и други специализирани институции за предоставяне на социални услуги.

5. Удостоверение за настаняване в Център за бездомни хора.

Моля след преценка на обстоятелствата, заявени в настоящата молба-декларация, да бъде издаден надлежен акт по чл. 25,ал. 3 от ЗПП за предоставяне на правна помощ.

Актът да ми бъде изпратен на заявения в молбата-декларация адрес

или:.....

/посочете друг начин/

Във връзка с горното искане

ДЕКЛАРИРАМ

че към днешна дата семейното ми положение и имущественото ми състояние е

следното:

I. СЕМЕЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

1. / женен, неженен, омъжена, неомъжена, вдовец (вдовица), разведен(а) /

2. Съпруг(а)

3. Брой деца до 18 години, спрямо които упражнявам родителски права и/или издържам -

II. ИМУЩЕСТВЕНО СЪСТОЯНИЕ

1. недвижими имоти

N	Вид	Площ	местонахождение	Ид. част и	Акт за собственост	Тежест и-да/не

2. движимо имущество, в т.ч. МПС, с единична стойност над 1000 лв.

N	Вид	марка	Рег.№	Год. на произв.

3. ценни книжа, дялове в дружество

N	Вид ценни книжа или дялове	брой	Обща номинална стойност	Процент от капитала на дружеството

4. парични средства по банкови сметки

N	Банка	Вид на сметката /депозитна, разплащателна,спестовна,друга/	Сума	Валута

III. ТРУДОВА ДЕЙНОСТ И ДОХОДИ

	ДА / НЕ	Месечен доход в лв.
1. Работа по трудов договор;		
2. Работа по служебно правоотношение;		
3. Работа по правоотношение, възникнало по специален закон: /Закон за съдебната власт; Закон за МВР; Закон за отбраната и въоръжените сили ; друг закон/		
4. Упражнявам трудова дейност като член-кооператор, земеделски производител или тютюнопроизводител;		
5. Работа по договор за управление или контрол на търговско дружество;		
6. Упражнявам свободна професия и/или занаятчийска дейност по регистрация;		
7. Упражнявам трудова дейност като едноличен търговец, собственик или съдружник в търговско дружество;		

8. Полагам труд без трудово правоотношение и получавам месечно възнаграждение, равно или над една минимална работна заплата;		
9. Получавам /придобил съм право на/ пенсия за осигурителен стаж и възраст или професионална пенсия за ранно пенсиониране;		
10. Получавам /придобил съм право на/ друг вид пенсия		
11. Работя на изборна длъжност и получавам доход за тази дейност;		
12. Получавам други доходи от /нем, аренда, пожизнена рента, хонорари, услуги с личен труд и др./		

ДЕКЛАРИРАМ

1. Че съм съгласен Националното бюро за правна помощ и органите чл. 25,ал. 1 от ЗПП да извършват проверки и изискват информация от държавни и общински органи относно декларираните по-горе обстоятелства.

2. Че ми е известно задължението по чл. 27, ал. 1 от ЗПП да уведомя незабавно съответния орган по 25,ал.1 от ЗПП за промени в декларираните по-горе обстоятелства, на които се основава искането ми за правна помощ, както и с последиците по чл.27,ал.3 от ЗПП.

3. Че съм съгласен/а НБПП да съхранява и обработва личните ми данни, съгласно изискванията на Закона за защита на личните данни.

Известно ми е, че за декларирани от мен неверни данни нося отговорност по чл. 313 от Наказателния кодекс.

ПРИЛАГАМ:.....
.....

(описват се накратко документите които се прилагат към декларацията)

Дата месец год.

.....

Гр.

(подпис на декларатора)

Приложение № 6

Образец на молба до Националното бюро за правна помощ за предоставяне на безплатна правна помощ при съдебно производство

ДО

.....

Съд

по нохд, гр. д., адм. дело №

отд....., състав.....

М О Л Б А

От / име, презиме, фамилия/

ЕГН....., Л.К. №.....

Постоянен адрес гр./с.....

ж.к./ул....., №....., ет....., ап.....

Моля, да ми бъде предоставена правна помощ по горепосоченото дело, поради липса на средства за заплащане на адвокат, което удостоверявам със следните документи:

1. Декларация за имуществено състояние.
2. Удостоверение за доходите ми.
3. Удостоверение за трудовата ми заетост от бюро по труда.
4. Документ, удостоверяващ здравословното ми състояние-решение на ТЕЛК.
5. Заповед или удостоверение от Дирекция „СП“ – гр....., че получавам интеграционни добавки по реда на Закона за интеграция на хора с увреждания и Правилника за прилагането му.
6. Заповед или удостоверение, че получавам целева помощ за отопление по реда на Наредба № РД-07-5 от 16.05.2008 г.
7. Документ, удостоверяващ семейното ми положение.

Известно ми е, че при промяна в обстоятелствата, на които се основава искането ми за правна помощ, съм длъжен да уведомя съда за това. В случай че не уведомя своевременно съда за промяна в обстоятелствата, се задължавам да възстановя на НБПП направените разноски от момента на промяната.

Известно ми е, че ако бъде осъден или загубя изцяло или частично делото ще заплатя на НБПП разноските по възнаградението на назначения ми адвокат.

Моля, уважаемия съд да се съобрази с личния ми избор за адвокат

.....

/трите имена на адвоката, посочен от молителя/ , вписан в Националния регистър за правна помощ.

Дата.....г.

Гр.....

С уважение :.....

/подпис на молителя/

Приложение № 7

Образец на молба за получаване на финансова компенсация

**ДО
НАЦИОНАЛНИЯ СЪВЕТ
ЗА ПОДПОМАГАНЕ И
КОМПЕНСАЦИЯ
НА ПОСТРАДАЛИ ОТ
ПРЕСТЪПЛЕНИЯ**

**МОЛБА
ЗА ФИНАСОВА КОМПЕНСАЦИЯ
по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от
престъпления**

- Собствено, бащино и фамилно име на правоимащото лице (ако има четвърто и следващо име – да бъдат посочени)

- Пол на правоимащото лице.....

- Собствено, бащино и фамилно име на законния представител, настойник или попечител на правоимащото лице, ако то не е навършило пълнолетие или по други причини е под запрещение (ако има четвърто и следващо име – да бъдат посочени):
.....

Пол на законния представител, настойник или попечител на правоимащото лице
.....

- Гражданство (поданство) на правоимащото лице:

- Дата на раждане на правоимащото лице (ден.месец.година).....

- Място на раждане на правоимащото лице (населено място, община, област, държава)

- Постоянен адрес на правоимащото лице (държава, област, населено място, пощенски код на населеното място, жилищен комплекс/улица/булевард, №, бл., вх., ет., ап.)

- Настоящ адрес на правоимащото лице (държава, област, населено място, пощенски код на населеното място, жилищен комплекс/улица/булевард, №, бл., вх., ет., ап.), координати за контакт с правоимащото лице (актуални номера на служебен, домашен телефон и мобилен телефон; E-mail) и професия и трудова заетост в момента на правоимащото лице:

.....Настоящ адрес, координати за контакт и професия и трудова заетост към момента на подаване на молбата на законния представител, настойник или попечител, ако правоимащото лице не е навършило пълнолетие или по други причини е под запрещение

(в тези случаи се предоставя актуален документ, удостоверяващ качеството на законен представител, настойник или попечител на правоимащото лице)

- ЕГН на правоимащото лице (ако е български гражданин) или личен номер на чужденец.....

- л.к. №..... отИзд.от

(ако е български граждани)

международен паспорт №от.....Изд.от.....

(ако е чужденец)

Или друг документ за самоличност №..... от.....

изд.от.....

- Дата на извършване на престъплението (ден.месец.година).....
- Място на извършване на престъплението (конкретно местопрестъпление - улица, парк, домашен адрес или друго, населено място, община, област, държава).....
- Кратко описание на извършеното престъпление и трите имена на извършителя, ако е известен:.....

Само за лица по чл. 3, ал.2 от ЗПФКПП – “Когато пострадалият е починал в резултат на престъплението, правата на подпомагане и финансова компенсация преминават върху неговите деца, родители, съпруг или лицето, с което се е намирал във фактическо съжителство”

Информация за семейното положение на правоимащото лице (да се отбележи степента на родство или фактическото съжителство между правоимащото лице, което търси компенсация, и пострадалия)

.....
съпруг или лице, което е живяло заедно с пострадалия във фактическо съжителство, дете на починалия, родител на починалия пострадал

Собствено, бащино и фамилно име, гражданство(поданство), място и дата на раждане, ЕГН или личен номер, адрес на пострадалия, който е починал в резултат на престъплението

- Информация за вида и размера в лева на:
 - понесените разходи за лечение
 - понесените разходи за погребение
 - пропуснати възнаграждения и други доходи
 - пропуснати средства за издръжка
 - понесени разходи по съдебни и деловодни разноски
 - други материални щети:

изразяващи се в

следното:.....

и възлизащи наЛВ.

- Декларирам, че:

1) уведомял съм компетентните органи за извършеното спрямо мен престъпление или уведомлението е станало независимо от мен, по независещи от мен причини;

2) не съм получавал средства за обезщетение от друг източник за покриване на причинените ми щети от престъплението;

3.) намирал съм се във фактическо съжителство с починалия в резултат на престъплението пострадал (**само за лицата по чл.3, ал. 2 от ЗПФКПП**)

- Списък на документите, които са приложени към молбата, и се отнасят до горепосочената декларация и посочените факти в молбата:

.....
.....Информация за банкова сметка на правоимащото лице или на неговия законен представител, настойник или попечител, по която би могло да бъде изплатена компенсация (адрес на банков клон и имена на банката, в която има сметка, IBAN на сметката, суифт и банков код):
.....

.....
дата

.....
подпис на правоимащото лице, законния му представител, настойника или попечителя

Приложение № 8

Списък на документите, необходими за разглеждане на молба за финансова компенсация

НЕОБХОДИМИ ДОКУМЕНТИ ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ НА МОЛБА ЗА ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ

6. Препис на съответния акт на орган на съдебната власт по чл. 12 от ЗПФКПП и на мотивите към него, когато има осъдителна присъда.

7. Свидетелство за съдимост.

8. Копие от документ за самоличност.

9. Удостоверение за настоящото местоживееие на правоимащия в България.

10. Документ за законно представителство, настойничество или попечителство.

11. Удостоверение за наследници, ако правоимащият е дете, родител, съпруг на пострадалия, който е починал в резултат на престъплението.

12. Заверени копия от разходооправдателни документи, като например за лечение (не се включват разходи, поети от Националната здравноосигурителна каса); погребение и др.

13. Документ, удостоверяващ получавани от пострадалия доходи по трудови или приравнени правоотношения за период 6 месеца преди датата на извършване на престъплението.

14. Съдебно удостоверение за направени във връзка с делото разноски.

15. Документи, доказващи други имуществени вреди.

Приложение № 9

Образец на молба по чл.40, ал.1,т.1 от ППЗСП за ползване на социални услуги, които са делегирани от държавата дейности

Вх.
№.....

.....
... Г.

**ДО
ДИРЕКТОРА НА ДИРЕКЦИЯ
"СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ"**

МОЛБА

за ползване на социални услуги, които са делегирани от държавата дейности

От
с постоянен адрес: гр. (с.) община
ул./ж.к.№.....
бл., вх., ет., ап., тел.
ЕГН, л. к. №, издадена от МВР
на, тел. за връзка..... - настойник на
с настоящ адрес: гр. (с.), община
ул./ж.к., №, бл.
....., вх.
ет., ап., тел., ЕГН,
л.к. №

издадена от МВР на, тел. за връзка

УВАЖАЕМИ Г-Н/Г-ЖО ДИРЕКТОР,

Желая да ползвам

следните социални услуги:

(краткосрочно и/или дългосрочно)

(посочват се вид и адрес на избраните специализирани институции или социални услуги в общността)

ПРИЛАГАМ СЛЕДНИТЕ ДОКУМЕНТИ:

1. Документ за самоличност (за справка).
2. Копие от личен амбулаторен картон (ако има такъв).
3. Копие от решение на ЛКК, ТЕЛК, НЕЛК (ако има такова).
4. Декларация за семейно положение, доходно и имуществено състояние.
5. Медицинско удостоверение от общопрактикуващ лекар за общо здравословно състояние.
6. Медицинска характеристика на кандидат-потребителя за ползване на социални услуги в общността/специализирана институция от лекар-специалист (психиатър).
7. Удостоверение за декларираните данни от териториална дирекция "Приходи и администриране на местни данъци и такси".
8. Копие от съдебно решение за поставяне под запрещение (ако има такова).
9. Копие от удостоверение от органа по настойничество и попечителство (ако лицето е

поставено под запрещение).

10. Две снимки (за специализирани институции).

Дата:

.....

Гр. (с.)

.....

(подпис на попечител)

Приложение № 10

Списък на използваните съкращения

ДННОПП	Домашно насилие и насилие основано на пола
ДН и НОПП	Домашно насилие и насилие, основано на пола
МПЖН	Модел за подкрепа на жертвите на насилие
ЗЗДН	Закон за защита от домашно насилие
НПО	Неправителствени организации
ЛГБТИ	Лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални, интирсексуални хора
СЗО	Световната здравна организация
ТВБ	Тазово-възпалителна болест
IBS	Irritable bowel syndrom (англ.) (в превод на български: Синдром на дразнимото черво)
НЗОК	Национална здравноосигурителна каса
ЗЗ	Закон за здравето
ЗЛЗ	Закон за лечебните заведения
РЗИ	Регионална здравна инспекция
ИЗ	История на заболяването
НК	Наказателен кодекс
МВР	Министерство на вътрешните работи
ЗМВР	Закон за Министерство на вътрешните работи
ЗЗД	Закон за закрила на детето
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
ГПК	Граждански процесуален кодекс
ЗПП	Закон за правната помощ
НБПП	Национално бюро за правна помощ
АПК	Административнопроцесуален кодекс
ЗПФКПП	Закона за подпомагане и финансова

	компенсация на пострадалите от престъпления
ЗСП	Закон за социално подпомагане
ППЗСП	Правилник за прилагане на закона за социално подпомагане
ЦСРИ	Център за социална рехабилитация и интеграция
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ОЗД /Отдел "ЗД"	Отдел "Закрила на детето"

Приложение № 11

Списък на използвани източници и използвана литература

1. Административнопроцесуален кодекс, в сила от 12.07.2006 г. (Обн. ДВ. бр.30 от 11 Април 2006г., посл., изм. и доп. ДВ. бр.27 от 25 Март 2014г.).
2. Анализ на резултатите от анкетно проучване на домашното насилие сред възрастни хора, Фондация „Институт за социални услуги в общността“ (ИСУО), Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора“.
3. Бояджиева, Нели. Милков, Георги. Наръчник за обучение на специалисти, които работят по случаи на домашно насилие, Разград, Център на НПО в Разград, Септември 2013 г.
4. Граждански процесуален кодекс, в сила от 01.03.2008 г. (Обн. ДВ. бр.59 от 20 Юли 2007г., посл., доп. ДВ. бр.15 от 23 Февруари 2016г.).
5. Григоров, Красимир “Ролята на полицията в борбата с домашното насилие и прилагането на Закона за защита срещу домашното насилие”.
6. Директива 2011/99/ЕС на Европейския парламент и на съвета от 13.12.2011г. относно европейската заповед за защита .
7. Директива 2012/29/ ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ ПВР на Съвета.
8. Закон за европейската заповед за защита, в сила от 06.07.2015 г. (Обн. ДВ. бр.41 от 5 Юни 2015г., доп. ДВ. бр.33 от 26 Април 2016г.)
9. Закон за защита от домашното насилие (загл. изм. - ДВ, бр. 102 от 2009 г., в сила от 22.12.2009 г.), Обн. ДВ. бр.27 от 29 Март 2005г., посл. доп. ДВ. бр.50 от 3 Юли 2015г.
10. Закон за здравето, в сила от 01.01.2005 г., (Обн. ДВ. бр.70 от 10 Август 2004г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.27 от 5 Април 2016г.).
11. Закон за закрила на детето (Обн. ДВ. бр.48 от 13 Юни 2000г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.8 от 29 Януари 2016г.)
12. Закон за задълженията и договорите (Попр. ДВ. бр.2 от 5 Декември 1950г., обн. ДВ. бр.275 от 22 Ноември 1950г., посл., изм. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г.).

13. Здраве, превенция на зависимости за млади роми в Европа: Наръчник за добри практики и практически действия. Фондация Секретариат Житани. Мадрид 2013г.
14. Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления в сила от 01.01.2007 г. (Обн. ДВ. бр.105 от 22 Декември 2006г., изм. ДВ. бр.32 от 27 Април 2010г.).
15. Закон за лечебните заведения (Обн. ДВ. бр.62 от 9 Юли 1999г., посл. изм. ДВ. бр.95 от 8 Декември 2015г.).
16. Закон за правната помощ, в сила от 01.01.2006 г. (Обн. ДВ. бр.79 от 4 Октомври 2005г., посл., изм. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014г.).
17. Закон за Министерство на вътрешните работи, (Обн. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014г., посл. доп. ДВ. бр.61 от 11 Август 2015г.).
18. Закон за социално подпомагане (Обн. ДВ. бр.56 от 19 Май 1998г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.8 от 29 Януари 2016г.).
19. Инструкция № Из-2673 от 10.11.2010г. за реда за осъществяване на взаимодействието между органите на Министерство на вътрешните работи и на Министерство на труда и социалната политика при защита от домашно насилие, издадена от министъра на вътрешните работи и министъра на труда и социалната политика, (обн. ДВ, бр.94 от 30.11.2010г.).
20. Ковачева, Красимира. Психологически последици при жени, преживели домашно насилие.
21. Конвенция N 210 на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция).
22. Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие, разработен от интеринституционална работна група на Министерство на правосъдието, подкрепена от фондация „Асоциация Анимус“, публ. от фондация „Асоциация Анимус“.
23. Методическо ръководство за условията и реда за предоставяне на социална услуга „Кризисен център“, утвърдена със заповед № РД01-39/29.03.2012г. на Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане.
24. Методика за управление на случай за закрила на дете в риск от отдел „Закрила на детето“, утв. от Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане и Председателя на Държавната агенция за закрила на детето.
25. Наказателен кодекс, в сила от 01.05.1968 г. (Обн. ДВ. бр.26 от 2 Април 1968г., посл., изм. ДВ. бр.32 от 22 Април 2016г.).
26. Наказателно-процесуален кодекс, в сила от 29.04.2006 г. (Обн. ДВ. бр.86 от 28, посл.изм. и доп. ДВ. бр.39 от 26 Май 2016г.).

27. Наредба № I-51/12.03.2001г. за условията и реда за предоставяне на полицейска закрила на детето, изд. от министъра на вътрешните работи, (обн. ДВ, бр. 30 от 28.03.2001г.).
28. Насилие в романтичните приятелства- скритото лице на нарушаването на човешките права на тийнейджърите. Фондация „Джендър образование, изследвания и технологии“. 2015
29. Наръчник за професионалисти, работещи по случаи на домашно насилие. Перник. Фондация „П.У.Л.С.“. Октомври 2013.
30. Наръчник за работа в ромска общност в областта на здравеопазването, Published by: Fundación Secretariado Gitano и преведен на български език от Фондация „Инициатива за здраве“, 2009г.
31. Петева, Стели. Кацарова, Яна, Наръчник за превенция на домашното насилие сред възрастни хора, Фондация „Институт за социални услуги в общността“ (ИСУО). София. Юни 2013.
32. Правилник за прилагане на закона за социално подпомагане, в сила от 01.11.1998 г., Приет с ПМС № 243 от 05.11.1998 г. (Обн. ДВ. бр.133 от 11 Ноември 1998г., посл., изм. и доп. ДВ. бр.63 от 18 Август 2015г.).
33. Правилник за прилагане на Закона за защита от домашното насилие, приет с ПМС № 113/ 08.06.2010г. (обн. ДВ, бр. 45 от 15.06.2010г., посл. изм и доп. ДВ, бр. 47 от 22.06.2012г.).
34. Превенция на ранните бракове. Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“. Проект Превенция на ранните бракове. В. Търново. 2011
35. Предложения на Сдружение „Алианс за защита от насилие основано на пола“ за изменение на Наказателния кодекс, 14 май 2015 г.
36. Примерни стандарти и методически указания за работа при случаи на домашно насилие в рамките на социалните услуги в общността, Сдружение „Алианс за защита от домашно насилие“.
37. Проблемни области във взаимодействието между институции и доставчици на социални услуги в процеса на работа по случаи на домашно насилие, Обобщен доклад, Анимус, 2012
38. Равенството между половете и приобщаването на ромите: Гледната точка на четири ромски общности в България. Звено „Социално развитие“, регион Европа и Централна Азия. Световната банка. Януари 2014 г.
39. Регламент (ЕС) № 606/2013 на Европейския парламент и на съвета от 12.06.2013г. относно взаимното признаване на мерки за осигуряване на защита по граждански дела.

40. Семейен кодекс, (Обн. ДВ. бр.47 от 23 Юни 2009г., посл., изм. ДВ. бр.68 от 2 Август 2013г.).
41. Справочник на институциите и организациите, работещи с жертви на домашно насилие. Център за изследване на демокрацията. Проект „Гражданските организации: гаранция за равни права на уязвимите групи пред държавата“.
42. Стратегия за превенция на престъпността (2012-2020). Министерски съвет
43. Тарифа № 1 към Закона за държавните такси за таксите, събирани от съдилищата, прокуратурата, следствените служби и Министерството на правосъдието (загл. изм. - дв, бр. 15 от 1996 г., загл. доп. - дв, бр. 2 от 1997 г., загл. изм. - дв, бр. 69 от 2004 г., в сила от 31.07.2004 г., загл. изм. - дв, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г.), приета с ПМС № 167 от 28.08.1992 г. (Обн. ДВ. бр.71 от 1 Септември 1992г., посл. изм. ДВ. бр.30 от 12 Април 2011г.).
44. Тарифа за таксите, които се събират от органите на държавния здравен контрол и националните центрове по проблемите на общественото здраве по закона за здравето (загл. доп. - дв, бр. 38 от 2011 г.), в сила от 16.10.2007 г., приета с ПМС № 242 от 08.10.2007 г. (Обн. ДВ. бр.83 от 16 Октомври 2007г., посл. изм. ДВ. бр.1 от 3 Януари 2012г.).
45. Тарифа за таксите за социалните услуги, финансирани от републиканския бюджет, утвърдена с ПМС № 91 от 21.04.2003 г., (Обн., ДВ, бр. 40 от 29.04.2003 г., в сила от 1.01.2003 г., изм. и доп., бр. 55 от 17.06.2003 г., изм., бр. 13 от 17.02.2004 г., изм. и доп., бр. 97 от 2.11.2004 г., в сила от 1.11.2004 г., бр. 54 от 4.07.2006 г., бр. 58 от 27.06.2008 г., в сила от 27.06.2008 г., бр. 58 от 29.07.2011 г., в сила от 29.07.2011 г.).
46. Тишева, Геновева. Николова Анна. Мониторингов доклад за 2014 г. за Сексуалното и основано на пола насилие в контекста на международната закрила в Република България. София. Януари 2015 г.
47. Цветкова, Тамара. Превенция на насилието. Научни трудове на Русенския университет- 2012. том 51. серия 8.3.
48. A Guide to Programming Gender-based Violence Prevention and Response Activities. Gender-based Violence Working Group, U.S. Agency for International Development, April 2009.
49. A theoretical framework for understanding help-seeking processes among survivors of intimate partner violence”, Belle Liang, Lisa Goodman, Pratyusha Tummala-Narra, and Sarah Weintraub, American Journal of Community Psychology, Vol. 36, Nos. 1/2, September 2005 (C _ 2005).
50. A Practical Approach to Gender-Based Violence: A Programme Guide for Health Care Providers and Managers, New York, 2001

51. ADIGWG of USAID. 2008. Addressing Gender-based Violence through USAID's Health Programs: A Guide for Health Sector Program Officers. Second Edition. Washington, D.C.
52. B. Zwi, Anthony and Lozano, Rafael, World Report on Violence and Health, Chapter 6 Sexual Violence, World Health Organization, Geneva, 2002 // http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/full_en.pdf?ua=1 (accessed October 2015).
53. Baker, Garth. New Zealand Family Violence Clearinghouse. Effectively Involving Men in Preventing Violence against Women. (November 2013).
54. Bott, Sarah; Morrison, Andrew and Ellsberg, Mary. Preventing and Responding to Gender-based Violence in Middle and Low-income Countries: a Multi-sectoral Literature Review and Analysis (September 2004).
55. Crowe H. Ann. Community Corrections' Response to Domestic Violence: Guidelines for Practice. American Probation and Parole Association. 2004.
56. Cruz, Adrienne. Klinger, Sabine. Gender-based violence in the world of work: Overview and selected annotated bibliography. Geneva. International Labour Office. 2011.
57. Danis, Fran. Domestic Violence: A Cross-Cutting Issue for Social Workers. University of Missouri-Columbia.
58. "Domestic violence: working with perpetrators, the community and its institutions", Neil Blacklock, Published in "Advances in Psychiatric Treatment" (2001),, vol. 7, pp. 65-72 .
59. Dr. Al Usta, Jinan, Working with Gender Based Violence Survivors. Reference Training Manual for Frontline Staff, United Nations Relief and Work Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA) (2012).
60. Dr. Vazirova, Aysel, The Assessment of Services Provided to Victims of Gender Based Violence (GBV) by State and Non-state Agencies in Pilot Areas, United Nations Population Fund (2012)
61. "Family Violence Across the Lifespan", Ola W. Barnett, Cindy L. Miller-Perrin, Robin D. Perrin, SAGE Publications, Inc, Third Edition, 2011.
62. Faull, Andrew and Mphuthing, Poppie. Victim Support // www.issafrica.org. https://www.issafrica.org/crimehub/uploads/CICh_6.pdf > (accessed October 2015).
63. Forum: The Gender-based Violence Area of Responsibility, Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action: Reducing Risk, Promoting Resilience and Aiding Recovery, October 2012.
64. Gabora, Natalie. Stewart, Lynn. Lilley, Kelly and Allegri Nicole. A Profile of Female Perpetrators of Intimate Partner Violence: Implications for Treatment. Correctional Service Canada. November 2007.

65. Gallagher, Kath (September 2008), Health Service Impact of Gender-based Violence.
66. Gender in Practice. Guidelines and Methods to Address Gender Based Crime in Armed Conflict, Women's Initiatives for Gender Justice.
67. Gender Based Violence. A resource document for services and organizations working with and for minority ethnic women. The Women's Health Council, February 2009.
68. Guidelines for Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Settings. Focusing on Prevention of and Response to Sexual Violence in Emergencies, IASC.
69. Guidelines for Gender-Based Violence Programs in Regions Affected by the Kenya Post-election Violence, GBV Sub-Cluster, April 2008.
70. Guidelines for the prevention and management of vicarious trauma among researchers of sexual and intimate partner violence. (2015). Sexual Violence Research Initiative. Pretoria: South Africa.
71. Hayes, Ceri. Tackling Gender-based Violence with Technology. Case Studies of Mobile and Internet Technology Interventions in Developing Contexts.
72. Hester, M. (2009) Who Does What to Whom? Gender and Domestic Violence Perpetrators, Bristol: University of Bristol in association with the Northern Rock Foundation.
73. HSE Policy on Domestic, Sexual and Gender Based Violence, National Communications Unit. Health Service Executive.
74. Humanitarian Exchange. Special Feature Gender-based Violence in Emergencies, Humanitarian Practice Network at ODI, Number 60, February 2014.
75. Matczak, Anna. Hatzidimitriadou, Eleni. Lindsay, Jane. Review of Domestic Violence Policies in England and Wales. School of Social work, Faculty of Health and Social Care Sciences, Kingston University and St George's, University of London, 2011.
76. McFeely Clare, National GBV and Health Team, Trew Chloe, Scottish Consortium for Learning Disabilities. Learning Disabilities and Gender Based Violence. Literature Review Summary, February 2011.
77. Martins, Margarida Medina. Viegas, Petra. Mimoso, Rita. Pauncz Alessandra. Toth, Gyorgyi. Hiemae, Reet. Harwin, Nicola. Cosgrove, Sally. The Power to Change. How to set up and run support groups for victims and survivors of domestic violence. Budapest. Possum Ltd. 2008.
78. Medical Protocol/Guidelines for Management of Victims of Gender Based Violence (including sexual violence), Final draft 2014.
79. Minerson, Todd, H. Carolo, T. Dinner, C. Jones. Issue Brief: Engaging Men and Boys to Reduce and Prevent Gender-Based Violence. Status of Women Canada, 2011.
80. Minnesota Advocates for Human Rights (2003), Causes and Effects of Gender-Based Violence // www.stopvaw.org. <<http://www.stopvaw.org/sites/3f6d15f4-c12d->

- [4515-8544-26b7a3a5a41e/uploads/causes_effects_5-19-2003.pdf](#) > (accessed October 2015).
81. National Health System (NHS) Scotland (2009), What health workers need to know about gender-based violence: an overview [//www.oxfam.org.https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/ending-violence-against-women-oxfam-guide-nov2012.pdf](http://www.oxfam.org.https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/ending-violence-against-women-oxfam-guide-nov2012.pdf) >(accessed November 2015).
 82. National referral Protocol on Gender Based Violence. Pathways to Service Provision for Victims/Survivors of GBV. Government of Sierra Leone.
 83. Oliver, Helen. London Borough of Brent Domestic Violence Corporate Manual 2005-2008. London. 10th October 2005.
 84. Oxfam International (2012), Ending Violence against Women. An Oxfam Guide// <https://www.oxfam.org/en.<https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/ending-violence-against-women-oxfam-guide-nov2012.pdf>> (accessed October 2015).
 85. Perpetrator Risk Factors for Violence against Women. Fact Sheet, Futures without Violence.
 86. Ph. D. Ganley, Anne, Health Care Responses to Perpetrators of Domestic Violence, Chapter 3 and Chapter 4 .
 87. Practice Standards for Working with Women Affected by Domestic and Family Violence. Brisbane. Department of Families. March 2002.
 88. Resolution WHA49.25 of the Forty-ninth World Health Assembly, Geneva:WHO, 1996. <http://www.nbpp.government.bg>
 89. Schechter, Susan. Early Childhood, Domestic Violence and Poverty: Helping Young Children and Their Families. January 2004.
 90. Seeing the Future through Victims' Eyes. Strategic Plan 2008-2011. Victim Support Northern Ireland.
 91. Social Responses to Gender-based Violence. Fact Sheet. Pan American Health Organization.
 92. Standard Operating Procedures for Healthcare Sector Response to Gender-based Violence. Referral Procedures and Guidelines for Health Care Providers as Part of the Implementation Package of Multi-agency Coordination Model. Ministry of Public Health.
 93. Standards of Practice for Lawyers Representing Victims of Domestic Violence, Sexual Assault and Stalking in Civil Protection Order Cases. American Bar Association, 13 August 2007 .
 94. Strategy and Business Intelligence, Haringey Council, Domestic and Gender Based Violence in Haringey: Needs Assessment (June 2012).
 95. Terlou, Ben. Training Guide ARC/CVT Gender Based Violence. For Health Workers and Business Extension Agents in refugee camps. Guinea.

96. Things Every Social Worker Needs to Know About Domestic Violence”, Copyright © 2003 White Hat Communications. All rights reserved. From The new social worker, Summer 2003, Vol. 10, No. 3. [http://www.socialworker.com/feature-articles/practice/10 Things Every Social Worker Needs to Know About Domestic Violence/](http://www.socialworker.com/feature-articles/practice/10_Things_Every_Social_Worker_Needs_to_Know_About_Domestic_Violence/), (accessed on 15 February 2016).
97. Tool Kit for Family Centered Social Work Practice Child Welfare: From Prevention to Protection, Rebeca Deivis, Rutgers State University New Jersey, Publ. Save the Children UK, September, 2008.
98. Tomaszewski, Evelyn, Social Work Summit on Violence against Women, National Association of Social Workers, Volume 1, Number 1, March 2002.
99. United States Agency for International Development (2006), Responding to gender-based Violence: a focus on policy change. A companion guide // www.k4health.org. <<https://www.k4health.org/toolkits/igwg-gender/responding-gender-based-violence-focus-policy-change>> (accessed October 2015).
100. United States Agency for International Development (2010), The Crucial Role of Health Services in Responding to Gender-Based Violence//www.prb.org. <<http://www.prb.org/Publications/Articles/2010/genderbasedviolencehs.aspx>>(accessed October 2015).
101. United Nations High Commissioner for Refugees. Working with Men and Boy Survivors of Sexual and Gender-Based Violence in Forced Displacement. (2012).
102. United States Agency for International Development, The Crucial Role of Health Services in Responding to Gender-Based Violence. Population Reference Bureau// <http://www.prb.org>. <<http://www.prb.org/Publications/Articles/2010/genderbasedviolencehs.aspx>> (accessed October 2015).
103. United States Strategy to Prevent and Respond to Gender-based Violence Globally (August 2012) .
104. Violence against Women in Relationships. Policy. British Columbia. December 2010.
105. Walker, David, Report: Resettlement Funds to Support Victims of Sexual and Gender-Based Violence in Papuan New Guinea. (April 2014).
106. Waters, Tony. A model for Victim Support Services in Rural Settings. Victim Support Service Incorporated.
107. Working Group, Gender-based Violence Area of Responsibility. Handbook for Coordinating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Settings, July 2010.
108. World Health Organization. Changing Cultural and Social Norms that Support Violence. Violence Prevention, the Evidence. 2009.

109. 59th session of the Commission on the Status of Women in New York City, School-related gender-based violence is preventing the achievement of quality education for all, Policy paper 17 (March 2015).



Фондация „Партньори-България“ (ФПБ) е регистрирана през 1998 г. в страната неправителствена организация с независимо управление. Мисията на ФПБ е да подпомага процеса на демократично развитие в България, като оказва съдействие на институции,

неправителствени организации и специалисти за подобряване на политиката и практиката в областта на правосъдието, социалните грижи, закрила на децата, образованието, икономическото развитие и опазването на околната среда. Организацията работи за укрепване диалога между гражданското общество, правителството и бизнес сектора, както и за насърчаване участието на различни по-слабо представени организации, групи и етнически общности в процесите на вземане на решения.



**CENTER FOR
THE STUDY OF
DEMOCRACY**

Центърът за изследване на демокрацията е интердисциплинарен институт, който работи за развитието на демократичните ценности и пазарната икономика. Центърът е независима организация, която подкрепя процеса на реформи в България чрез мобилизиране на гражданското общество и въздействие

върху обществените политики. Целите на Центъра са: да осигури институционална среда за формиране на ефективни обществени политики за добро управление, спазване на основните права и свободи и активна роля на България в европейските интеграционни процеси; • да инициира и подкрепя институционалните реформи в страната и Европейския съюз в областта на правосъдието и вътрешния ред; да осъществява мониторинг и оценява риска за функционирането на институциите и принципите на демокрацията и пазарната икономика.

**MENNESKERETTIGHETS
AKADEMIET**
HUMAN RIGHTS ACADEMY

Академията по права на човека, Норвегия, е неправителствена организация, която работи за укрепването и спазването на международните конвенции по права на човека в Норвегия и по

света. Академията организира и предлага лекции, работни групи и обучения на разнообразни теми по правата на човека, мултикултурните различия и разбирания и мирното решаване.